

NOTE BIBLIOGRAFICE

***Bibliografia istorică a orașelor din România*, coord. Vasile Ciobanu, Pál Judit, Anda Maria Spânu, București, Edit. Academiei Române, 2007, 456 p.**

Corpusul bibliografic realizat de un harnic colectiv de specialiști (5 autori și 9 colaboratori) care a prelucrat, minuțios și pertinent, baza de date acumulată, în spațiu și timp, la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu, reprezintă un benefic instrument de lucru științific, emanat din dorința de a comensura, eficient și prompt, în consonanță cu evoluția pragmatică actuală, producția istoriografică autohtonă despre un circumscris subiect de cercetare. Intenția de a oferi o încheată perspectivă sintetică, competitivă și utilă informativ, în peisajul scrisului istoric românesc, și nu numai, se materializează, astfel, prin însăși arhitectura internă a lucrării, vizibilă prin succesiunea legico/logică de subdiviziuni, meditate și finalizate în funcție de interacțiunea unor criterii existente funcțional în palier tematic/cronologic/alfabetic/cantitativ/calitativ.

Autorii au izbutit să reflecte problematica într-un spirit interdisciplinar și într-un context informațional stringent pe seama interconexiunii bibliografice. Beneficiind de recente modele în areal științific internațional, exercițiul bibliografic restituitiv (6720 de titluri investigate până în 2004 pentru un total de 384 așezări urbane) este structurat în funcție de materialul depistat și înseriat în 5 categorii, conform importanței deținute și istoriografiei aferente. Un excelent indice tematic și necesara listă de abrevieri sunt binevenite în a releva menirea tomului de față în strădania de a creiona stadiul actual hermeneutic și de a sugera alte/noi piste de stratigrafie în abordarea trecutului orașelor autohtone.

O sugestie vizează acum tocmai dezideratul trecerii gradate la elaborarea și prelucrarea fișelor în/pe PC-ROM, în încercarea de a impune și varianta editării computerizate (CD-Internet), adiacentă celei uzuale sub formă de carte.

Sperăm ca astfel efortul colectivului de specialiști de la Sibiu și din alte centre de studiu academic, desfășurat sub auspiciile Comisiei de Istorie a Orașelor din România a Academiei Române, să fie pe deplin justificat și încurajat, în a oferi circuitului de profil din țară și străinătate atari elaborate de incontestabilă necesitate bibliografică.

Stelian Mândruț

***Domnii Țării Moldovei. I. Galeria voievozilor. Vol. editat de Demir Dragnev*, Chișinău, Edit. Civitas, 2005, 320 pag.**

Sub egida Institutului de Istorie al Academiei de Științe din Republica Moldova a fost editat și acest volum consacrat „galeriei voievozilor” Moldovei, cu un caracter de sinteză, care îl face accesibil și util, totodată, atât cercetătorilor științifici, profesorilor, studenților, liceenilor, cât și publicului larg.

Pornind de la realizările istoriografiei aferente respectivelor personaje și în baza propriilor cercetări, colectivul de autori propune prin portretele realizate, începând cu legendarul Dragoș-vodă și terminând cu Alexandru Ioan Cuza, reconstituirea vieții și activității acestor suverani ai Moldovei.

În ciuda unei bibliografii impresionante pe această temă, autorii au constatat că în viața multora dintre domnitorii Moldovei rămân aspecte neelucidate sau tratate controversat, ceea ce poate fi încurajator pentru abordări viitoare.

Domniile au fost grupate în capitole distincte, conform epocilor istorice: 1. *Voievozii și domnii Moldovei în perioada constituirii și afirmării statului medieval*, 2. *Domnii Moldovei din perioada crizei politice (1432-1457)*, 3. *Domnia lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi*, 4. *Domniile secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea*, 5. *Domniile fanariote (1711-1821)*, 6. *Domniile*

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom. XLVI, 2009, p. 385–415

naționale (1822-1866), fiecare dintre acestea fiind precedat de o prezentare generală a epocii, astfel că activitatea fiecărui domnitor poate fi încadrată contextului istoric.

Biografiile, fie că detaliază caracteristicile domniilor, fie că expun puncte de vedere particulare ale autorilor, reușesc să reconstituie istoria Moldovei de-a lungul a 500 de ani, recurgând la cele mai noi produse istoriografice adecvate subiectului.

Tabelul cronologic al domnitorilor, bazat pe *Cronologia critică...* a lui C. Rezachevici, ce încheie volumul, dorește să aducă limpeziri în ceea ce privește anii de debut sau sfârșit ai unor domnii, aflați încă în discuție.

Cu un caracter sintetic, volumul se constituie într-un instrument de lucru util pentru cercetători și, în același timp, ca o lectură incitantă pentru toți cei interesați.

Lidia Gross

Valeriu LEU, Costa ROȘU, *Cartea veche românească din Voivodina*, prefață de prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române, Novi Sad, Edit. Fundației (Biblioteca Cartea științifică, Colecția Cercetări), 2007, 289 p.

Lucrarea de față a celor doi cunoscuți autori și remarcabili specialiști în domeniu, Valeriu Leu și Costa Roșu, aduce în discuție și rezolvă, pentru Voivodina, una din problemele culturale românești de stringentă actualitate și de interes justificat în istoriografie noastră, anume cercetarea și repertorierea fondurilor de carte românească veche existente în afara granițelor țării. Este un început reușit și demn de urmat, impunându-se a fi imitat și în alte spații locuite de români din statele vecine, cum ar fi regiunile Bucovinei de Nord, Timocul, Moldova de peste Prut sau Maramureșul de peste Tisa etc.

Cercetarea se întemeiază pe o documentare vastă, rezultat al acțiunii de verificare și consemnare, cu ajutorul preoților locali, în anii 2005 și 2006, a fondurilor bisericilor românești din Voivodina, fiind catalogat existentul de carte românească veche, totul completat cu datele furnizate de bibliografia de specialitate. Reținerea și a exemplarelor cunoscute doar bibliografic își are importanța și valoarea sa pentru cărțile între timp dispărute, dacă avem în vedere că procentul de pierdere estimat de autori se situează la circa 15-20% numai pentru secolul trecut. La fel de utilă este includerea și a vechilor tipărituri și manuscrise românești păstrate sau consemnate bibliografic în colecțiile diferitelor biserici, mănăstiri și așezăminte culturale sârbești.

Dincolo de *Catalogul cărților vechi românești atestate sau aflate în bisericile românești din Banatul Sârbesc* (p. 157-255), întocmit după criteriul cronologic pe titluri de cărți și localități, lucrarea pe care o prezentăm cuprinde și o substanțială și utilă parte interpretativă, bazată în principal pe datele oferite de însemnările prețioase care s-au păstrat pe filele tipăriturilor și manuscriselor repertorizate. Astfel, sunt investigate, rând pe rând, scrisul și cartea în orizontul cultural tradițional al satului românesc, rolul școlilor, al cărților didactice și al celor așa-zise populare în cadrul programului de luminare și edificare morală, pentru ca, în final, să fie analizat prețul cărților bisericesti și școlare. Se poate spune că toate aceste problematice, cu rezolvarea pe care o aduc, întregesc într-un mod fericit tabloul complex al vieții culturale de altădată a românilor din Voivodina.

Cartea lui Valeriu Leu și Costa Roșu reprezintă - atât prin partea sa de interpretare, cât și prin repertorierea propriu-zisă - un model de analiză și de documentare, de metodă istorică critică în cea mai bună tradiție a interdisciplinarității, atestând resursele de care pot dispune doi cercetători de valoare, istorici și bibliologi în aceeași măsură. Suntem convinși că aceste contribuții datorate celor doi vor ajunge curând clasice și vor constitui un îndreptar și un model de urmat pentru specialiștii care se vor apleca asupra studiului cărții vechi românești și din alte teritorii din afara României.

Lectura cărții ne dezvăluie munca impresionantă a autorilor fie prin informația nouă adusă, fie prin valorificarea celei deja cunoscute și, nu în ultimul rând, datorită priceperii reconstituirii

articulațiilor intime și interpretării pertinente a subiectului, reușind să ne restituie una dintre dimensiunile culturale de maximă relevanță din istoria relațiilor transfrontaliere româno-sârbe. Îi felicităm pe autori pentru reușita lor, îi suntem recunoscători Societății (Fundației) Române de Etnografie și Folclor din Voivodina pentru preocupările ei și așteptăm ca lucrarea lui Valer Leu și Costa Roșu să dea roade, adică să fie urmată, în același spirit, de apariția a cât mai multe.

Avram Andea

Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un Corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu. Volumul I (1429-1750), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, XXX + 667 p.; Volumul II (1751-1795), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, XXIV + 669 p.

Identificarea, descifrarea și publicarea textelor inscripționate pe vechi manuscrise și cărți tipărite începând din secolul al XIV-lea și până la mijlocul celui de al XIX-lea reprezintă de acum o sarcină asumată de istoriografia română, interesată să introducă în circuitul științific însemnări prin care s-a scris „istoria prin cei mici” – în exprimarea lui Nicolae Iorga, el însuși preocupat de informațiile oferite de asemenea categorie de izvoare istorice. Textele ca atare nu sunt de profunzime, dau informații despre fapte cel mai adesea cotidiene, dar lămuritoare și surprinzătoare asupra vieții de rând, a celor mulți, cufundați în activități obișnuite, dar absolut necesare susținerii evoluției societății omenești. Aceste însemnări de carte – manuscrisă și tipărită, cele din urmă cu o circulație mai extinsă, multiplicată prin numărul de exemplare puse la dispoziție – au un rol al lor, deloc neglijabil, în reconstituirea destinului acestor produse cărțurărești, iar prin informațiile oferite, în cunoașterea unei părți de istorie culturală de la sfârșitul Evului Mediu și din Epoca Premodernă. Corpusuri și lucrări mai vechi privind această categorie de izvoare istorice au mai fost întocmite și elaborate până acum în scrisul istoric și istoria literară română, cu privire la diferitele microzone sau segmente temporale, cu unele întârzieri în ce privește provincia intracarpatică; acum ne găsim în fața asamblării textelor acestor însemnări în corpusuri de extensiune mai mare, care adună, din ceea ce a existat în trecut într-o provincie istorică românească tot ceea ce s-a publicat până astăzi și ceea ce a rezultat din noi explorări documentare și de teren ale specialiștilor care s-au aplecat, prin eforturile lor, înspre această direcție de cercetare științifică.

Volumele recent apărute, îngrijite de I. Caproșu și E. Chiaburu, cuprinzând însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei dintre anii 1429, de când se datează prima cunoscută dintre acestea, și până la 1750 (volumul I), respectiv 1751-1795 (volumul II), se constituie într-o realizare științifică deosebită a istoriografiei române din ultima vreme. Ne găsim în fața unui adevărat repertoriu al însemnărilor din Moldova pe categoriile respective de texte, la care alcătuitoarii lui au lucrat sistematic timp îndelungat. El reprezintă, totodată, un model științific pentru operațiile de ordonare și realizare a unui asemenea corpus, care, nu ne îndoim, va fi avut în vedere de încercările asemănătoare care vor urma. Primul volum este unul deschizător al corpusului rezervat Țării Moldovei, preconizat să meargă până la anul 1859, urmând astfel să fie cuprinse în paginile lui inscripțiile în limbile slavonă, română, greacă, polonă, rusă și altele de pe suporturile menționate, toate de mare interes pentru o cunoaștere complexă a vieții individuale și colective din trecut.

Modul de editare a inscripțiilor, aparatul științific pus la dispoziție de cei doi istorici, instrumentele de regăsire rapidă a informației conținute sunt calități ce recomandă de la sine consultarea volumului deschizător de corpus, precum și al celui de a doilea, care i-a urmat la scurt timp prin strădaniile aceleiași Case Editoriale Demiurg din Iași, stârnind totodată interesul pentru cele următoare. Pe de altă parte, preluarea modelului de față pentru alte provincii istorice ar desăvârși o direcție de cercetare istorică ce va fi benefică în cel mai înalt grad istoriografiei române, pentru care

fapt rămânem pe deplin îndatorați celor doi specialiști ieșeni care au realizat acest valoros corpus de izvoare istorice prin care baza informativ-documentară de la noi se lărgește considerabil pentru studiul istoriei tăcute a celor mulți.

Nicolae Edroiu

Ștefan cel Mare - personalitate marcantă în istoria Europei (500 de ani de la trecerea în eternitate).
Coord. Demir Dragnev, Chișinău, Edit. Civitas, 2005, 172 pag.

Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, Institutul de Istorie al Academiei de Științe din Republica Moldova a organizat o conferință internațională, consacrată acestuia, volumul de față cuprinzând, sub formă de studii, comunicările participanților din Republica Moldova, România, Polonia, Grecia și Ucraina. Potrivit conținutului lor, acestea au fost clasificate în patru mari capitole (compartimente): 1. *Din activitatea politică, militară și diplomatică a lui Ștefan cel Mare*, 2. *Cultură și spiritualitate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, 3. *Relații economice și sociale* și 4. *Posteritatea ștefaniană*.

Cele 11 studii, din primul compartiment, examinează unele aspecte privind apărarea hotarelor țării și relațiile politice externe ale domnitorului, pe când cele 12 lucrări din compartimentul al doilea, se referă la dezvoltarea artei și a culturii scrise, la activitatea de ctitor a lui Ștefan cel Mare, într-o strânsă legătură cu spiritualitatea epocii.

În compartimentul al treilea, lucrările (în număr de 8) se axează pe probleme economice, sociale, de evoluție a dreptului în epocă, iar ultima secțiune (cu 9 studii) are în vedere „moștenirea” marelui domnitor. De un real interes, cel puțin prin lansarea propriilor ipoteze generatoare de controverse, apare materialul arheologului Alexandru Nichitici, care atribuie lui Nicolae Milescu Spătarul două manuscrise descoperite de el la Biblioteca Academiei de Științe a Ucrainei. Studiile, fie aducând contribuții interesante, fie prezintă doar generalități pe o temă dată, contribuie la îmbogățirea și sistematizarea informației privind personalitatea lui Ștefan cel Mare.

Lidia Gross

Izvoarele Răscoalei lui Horea. 1784-1785. Seria B. Izvoare narative. Vol. V. Cronici în versuri.
Folclor, Coord. Nicolae Edroiu, Editori Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémánt, Ioan Taloș și Virgil Florea, București, Edit. Academiei Române, 2007, 590 p.

Parte integrantă, ca volumul al V-lea, *Cronici în versuri. Folclor*¹, al seriei B. *Izvoare narative* din colecția *Izvoarele răscoalei lui Horea* (București, Editura Academiei Române, 2007, 590 [592] p.), volumul include două categorii de material: cronicile rimate, pe de o parte, și folclorul răscoalei, pe de altă parte, poezii populare mai întâi, apoi și legende și povestiri, de circa două ori și jumătate mai numeroase decât primele. Punctul de convergență a acestor materiale, care asigură volumului un caracter unitar, îl reprezintă indiscutabila lor valoare documentară. A cronicilor în versuri în primul rând, care oferă informații prețioase despre răscoala de la 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, provenite, nu o dată, de la unii participanți direcți la evenimente, informații care – se precizează în introducere (p. 5) – „se constituie în expresii fidele ale stărilor de spirit, ale atitudinilor și punctelor de vedere referitoare la mișcare în cadrul categoriilor sociale cărora le aparțin autorii lor”.

¹ Alocuțiune rostită la lansarea volumului, în cadrul manifestării „Zilele Academice Clujene”, în ziua de 12 iunie 2008.

Valoare documentară prezintă, fără îndoială, și materialul folcloric despre răscoală. Căci, după expresia unui mare folclorist, regretatul Ovidiu Bârlea, „legenda istorică dobândește o verosimilitate, care deși este de altă natură decât cea istorică, devine mai prețioasă decât aceasta, fiindcă oglindește poziția maselor populare față de acea figură istorică”² la care se referă.

Animați de această convingere, autorii impozantului volum, istoricii Nicolae Edroiu și Ladislau Gyémánt, cărora le revine „partea leului” atât ca inițiativă, cât și ca travaliu efectiv, precum și folcloriștii Ion Taloș și Virgiliu Florea au pus la contribuție întregul material popular referitor la răscoala din 1784. Mai întâi, cel publicat, risipit prin felurite ziare, reviste, foi volante și broșuri, astăzi din ce în ce mai greu accesibile, apoi și acela, oricum mai la îndemână, din numeroasele colecții folclorice de ieri și de azi.

S-a adăugat, ca o valoroasă componentă inedită, materialul din biblioteci și arhive de specialitate, Biblioteca Academiei Române în primul rând, dar și alte biblioteci din țară și străinătate (Biblioteca Națională „Széchenyi” din Budapesta, de ex.), precum și din arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” din București și, respectiv, din arhiva Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române” din Cluj-Napoca.

După o îndelungată perioadă de gestație (se lucra la el încă de prin 1980, dar n-a putut fi publicat, până azi, din „motive obiective”), a rezultat un volum cuprinzător, un veritabil corpus al textelor populare referitoare la răscoala din 1784, fără egal, până acum, în literatura românească de specialitate, corpus care include 13 cronici rimate (unele în mai multe variante, dintre care cele redactate în ungurește au fost reproduse bilingv, în română și maghiară) și 305 texte folclorice, și ele în toate variantele cunoscute (pe cât s-a putut), inclusiv cele în ungurește, cărora li s-a asigurat și traducerea în limba română. S-a respectat, astfel, unul dintre principiile de bază ale cercetărilor de profil, acela al epuizării repertoriului de folclor, constând, aici, din a pune la dispoziția specialiștilor întregul material disponibil, edit și inedit.

Dar s-a respectat, pe deplin, și un alt principiu de bază din folcloristică, chiar mai important, acela al respectării neștirbite a autenticului folcloric. Potrivit acestui principiu, s-a renunțat, în primul rând, la materialul folcloric care nu prezintă suficiente garanții sub aspectul autenticității. În al doilea rând, fiecare text este însoțit de principalele detalii tehnice de identificare a materialelor: sursa de proveniență, autorul sau culegătorul, informatorul (subiectul anchetat), data și localitatea culegerii, precum și locul apariției, în cazul textelor publicate anterior. În fine, textele au fost transcrise cu toată rigoarea științifică pe care o implică o asemenea operație, însă în limitele alfabetului obișnuit, fără utilizarea greoaielelor semne diacritice.

Aceeași rigoare științifică i-o conferă volumului și meticolosul aparat critic însoțitor, alcătuit dintr-o amplă introducere, din *Notă asupra ediției*, din numeroase note explicative, din glosar de termeni dialectali, precum și dintr-un extrem de amănunțit indice de motive folclorice, singurul de o asemenea anvergură care însoțește, la noi, o lucrare cu un astfel de conținut. Nu lipsesc, desigur, nici obișnuirii indici de culegători, de informatori și de localități, urmați de un indice general de nume și locuri (întocmit de Nicolae Edroiu, Adriana Bogdan și Varga Attila), care îi înlesnesc specialistului, dar și cititorului de rând accesul la materia propriu-zisă a volumului.

Astfel conceput, volumul poate și trebuie să servească de model și pentru alte lucrări similare, cum ar fi, întâi de toate, un corpus al documentelor folclorice despre Avram Iancu și „conșoții” săi de luptă, cum îi numea, la 1900, marele folclorist și etnograf bucovinean Simion Florea Marian. Un asemenea tratament ar merita, de asemenea, folclorul despre Aurel Vlaicu, căruia nu i s-a acordat, până acum, atenția cuvenită. Iar pentru a depăși fruntariile Transilvaniei, ar trebui adunate laolaltă toate cântecele, legendele și povestirile despre Ștefan cel Mare și, respectiv, despre Al. I. Cuza. Căci, după cum scria același Ovidiu Bârlea, „doar Ștefan cel Mare și Alexandru Ioan Cuza au mai trezit un ecou atât de mare în tradiția populară”³ ca Avram Iancu.

² Ovidiu Bârlea, *Prefață* la vol. *Horea și Iancu în tradițiile și cântecele poporului*. Ediție îngrijită de Ovidiu Bârlea și Ioan Șerb, București, Edit. Eminescu, 1972, p. XXI.

³ *Ibidem*, p. XV.

Model vrednic de urmat este volumul și prin înalta ținută grafică, de rafinată eleganță, ce i-a fost asigurată de Editura Academiei Române, al cărei director, scriitorul academician Dumitru Radu Popescu, precum și colaboratorii săi merită, pe deplin, alesele mulțumiri ale autorilor, dar și ale tuturor iubitorilor de carte și de frumos.

Virgiliu Florea

Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea. Cărți domnești și zapise. Vol. IX (1751-1774), Vol. X (1775-1786). Coord. Demir Dragnev, Chișinău, Edit. Civitas, 2004-2005, 315 pag., 314 pag.

Cele două volume realizate de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, sub egida Academiei de Științe, fac parte din mai vechea colecție „Moldova în epoca feudalismului”, inițiată de Institutul de Istorie din Chișinău în anul 1961, potrivit criteriilor cronologice de atunci; prezența lor în această colecție este arbitrară, după cum afirmă coordonatorul lor, ele referindu-se la epoca modernă.

Volumul IX cuprinde 214 de documente interne, majoritatea inedite (doar 18 au mai fost publicate), iar volumul X include 191 de documente (din care doar 21 au fost tipărite anterior), toate fiind redactate în limba română, cu caractere chirilice.

Potrivit principiilor adoptate pentru alcătuirea colecției, în aceste volume sunt incluse doar documentele păstrate în arhivele din fosta U.R.S.S, respectiv, Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina.

Informația istorică se referă la diferite aspecte ale relațiilor economico-sociale și politice în perioada reformelor fanariote și a războiului ruso-turc din 1768-1774 (vol. IX) și la problemele vizând viața economică, socială și politică din Moldova după războiul amintit (vol. X).

Documentele au un conținut divers, putând fi clasificate în mai multe categorii: cărți domnești de întăritură, de poruncă, de judecată, de danie, de confirmare în funcții administrative etc., precum și diferite tipuri de zapise.

Ele denotă, de asemenea, o anumită creștere a științei de carte în această perioadă: numărul mare de zapise în comparație cu cel al cărților domnești, apoi semnăturile unor persoane cu stare socială modestă ce apar tot mai des pe acestea, pe „mărturii hotarnice și recipise”.

Cea mai mare parte a documentelor se referă, firește, la anumite aspecte ale raporturilor de proprietate funciară: vânzări de moșii, conflicte în legătură cu dreptul de stăpânire și moștenire, delimitări de hotare etc.

Fiecare volum cuprinde un *Indice* onomastico-toponimic și unul de materii, care reflectă dimensiunea spațială, umană, precum și cea economico-socială și politică a celor peste trei decenii ilustrate documentar.

Subliniem importanța acestor contribuții, nu numai prin demersul lor de restituire critică a unor mărturii trecute, ci și prin faptul că pun în circulație documente mai puțin accesibile cercetătorilor români interesați de istoria Moldovei în epoca dată.

Lidia Gross

Róbert HERMANN, *Reform – Revolution – Emigration. Leben und Werk des ungarischen Staatsmannes Lajos Kossuth*, Herne, Gabrielle Schäfer Verlag 2006, 196 Seiten, 36 Abbildungen.

Istoriografia maghiară, de sorginte mai veche ori mai nouă, a acordat un vast spațiu interpretării discursului profesat în manieră comparatist-hermeneutică, în legătură cu anumite momente ale devenirii propriei națiuni pe traseul veacului XIX. Un aspect relevant în acest sens îl

constituise și continuă să îl reprezinte tocmai persistența, pe făgașul analizei factuale, a paradigmei revoluției de la 1848-1849, desfășurată cu sinuoase amplitudini în aria Europei centrale și sud-estice.

Autorul prezentei schițe monografice, apărută în cadrul prestigioasei serii intitulată „Studien zur Geschichte Ungarns” (Bd. 10, cu notabile precedente sembrate de Adriányi Gabriel, Kristó Gyula, Kubinyi András, Makk Ferenc, Romsics Ignác, etc.), face parte din mănunchiul de specialiști preocupați de exigențele cercetării de profunzime, circumscrisă fie unor distincte etape ale dezvoltării evenimentelor de la 1848-1849, fie altor stadii evolutive/regresive ale revoluției, studiată retrospectiv, dar și perspectivă, în baza unui deosebit material arhivistic, depistat și prelucrat, în deopotrivă măsură, la Budapesta, Viena, Bratislava, Novi-Sad, Cluj etc. Devotamentul față de anumite teme, constante valoric, hărnicia și statornicia, consubstanțiale acribiei interpretative, sunt relevate de multiple contribuții publicate până acum, denotând conotații benefice și în situația actuală scrieri biografice, întemeiată exclusiv pe o imensă bibliografie edită.

Hermann Róbert și-a propus scop inițial ca, prin eseu biografic dedicat persoanei și personalității unuia dintre liderii incontestabili ai revoluției maghiare, să încerce a demitiza clișee/stereotipuri existente cu privire la ființarea și acțiunea omului politic, și numai atât, pe un traseu vădit asumat în decursul veacului XIX. „Homo politicus” apare conturat și prin dezvăluirea laturii sale profund umane, în familie, de exemplar fiu, soț și tată. Încercarea sa de tradițională sorginte pozitivistă nu-și propune deloc, așa cum se sugerează încă din prefață (p. 9), să compună o altă imagine despre „erou” și să inducă neapărat factorul de noutate în câmpul interpretativ „detabuizat”, ci, mai degrabă, să înscrie stații vitale ale traseului său existențial (1802-1894), într-o paletă compusă din lumini și umbre, progrese și regrese, plusuri și minusuri, abilități și dizabilități, perfect umane, cu care Kossuth Lajos se confruntase vreme de peste o jumătate de secol.

În cele 18 capitole, competent gândite și logic eșalonate în economia tomului, autorul reușește să comenteze componente primordiale în acest sens: familia și tinerețea petrecută în comitatul Zemplén, truda de redactare a publicației „Országgyűlési Tudósítások” (Reichstagberichte), procesul și detenția suportată din motive de „agitație politică liberală” (1839-1840), cu stația următoare dezvăluită de munca de redactor, combativ și polemic, la „Pesti Hirlap”/Pester Zeitung (1841-1844), activitatea depusă la fondarea Societății de apărare națională (1844-1845) „Védegylet”/Schutzverein și „Országos Védegylet”/Landesschutzverein, demersurile întreprinse pentru organizarea unei opoziții politice unite (1845-1847), deputăția în comitatul natal (1847-1848). Răsturnarea situației politice survenită în plan continental, în primăvara anului 1848, rolul asumat conștient în cadrul revoluției declanșate în luna martie, portofoliul de ministru al Finanțelor, deținut în primul guvern democratic constituit, contribuția proprie la inițierea unor atitudini și mișcări aferente, evidente în toamna anului 1848 pe seama calității sale de președinte al „Országos Védegylet”-ului, investirea în funcția de prim-ministru al guvernului de „salvare națională”, în primăvara anului următor și deziluzia provocată de capitularea definitivă pe tărâm militar constituie alte repere existențiale evidențiate de către semnatarul cărții. Demersul restituitiv se continuă prin cercetarea aplicată pe anumite direcții, emblematice deja în traiectoria subiectului central al monografiei: exilul în Turcia (Şumla, 1849/1850, și Kütahya, 1850-1851), în Anglia (1851) și USA (1851/1852), cu toate consecințele de rigoare în revigorarea spiritului revoluționar (Londra, 1852-), planul „Confederației danubiene”, acceptat într-o emblematică proiecție colectivă-personală de către emigrația maghiară din străinătate, ultimele strădanii de reorganizare, sub influență mazziniană (1863), critica acerbă la adresa sistemului dualist (1867), neîmpăcarea cu sine și cu realitățile epocii, care toate au concurat la sfârșitul provocat de boală (20/3/1894). Incitant se situează în plan formativ tocmai ultimul capitol al lucrării, sugestiv intitulat *Der Kossuth-Kult* (p. 161-166), riguros analizat în coexistența între spațiul geografic și timpul istoric până în actualitatea imediată.

Bogata literatură consultată și utilizată de către autor include câteva sute de titluri de carte și periodice (articole/studii), în ordonare alfabetică și tematică. Istoriografia românească este citată prin elaborate realizate de G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I-II., Sibiu 1890; S. Dragomir, *Studii și documente...* vol. I-IV, Sibiu-Cluj, 1944-1946; E. Hurmuzachi, *Documente*

privitoare la istoria Românilor. 1847-1851, vol. XVIII, București, 1916; R. R. Florescu, C. Göllner, K. Hitchins, A. Stan, Fr. Teutsch etc. Aportul părții ilustrative este elocvent în tentativa de a întregi secvența narativă cu piese contribuind la vizualizarea epocii și a personajelor care au cooperat la evoluția și susținerea omului politic, și nu numai, Kossuth Lajos.

În final, ne exprimăm speranța că monografia elaborată, inițial în versiune genuină (2002), de către Hermann Róbert, ocupă un loc important în panoplia ierarhizată a unor atari realizări de nivel elevat, necesare tuturor celor care sunt preocupați de momentul de răscruce petrecut în viața poporului maghiar la mijlocul veacului al XIX-lea și în derularea căruia, Kossuth Lajos a reprezentat un personaj de dublă vocație, civico-umană și național-patriotică.

Stelian Mândruț

Adrian ONOFREIU, Ioan BOLOVAN, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, București, Edit. Enciclopedică, 2006, 380 p.

Volumul cuprinde un *Cuvânt înainte* de Liviu Maior, un *Studiu introductiv* și o *Notă asupra ediției*, semnate Adrian Onofreiu și Ioan Bolovan, traducerea din limba germană a manuscrisului lui Karl Klein, intitulat *Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean*” (p. 51-346), precum și rezumate în franceză și germană.

După cum rezultă din cuprins, obiectul și partea cea mai consistentă a cărții le constituie manuscrisul lui Karl Klein, descoperit de Adrian Onofreiu în Arhivele Naționale din Bistrița, transcris și tradus de Lucian Moise. Karl Klein, căpitan al celui de-al doilea regiment românesc grăniceresc de la Năsăud, întocmește istoria acestuia de la înființarea sa în anul 1763 până la 1866. Autorii volumului ne prezintă biografia lui Karl Klein și traiectoria urmată de opera sa, care, deși rămasă în manuscris, a constituit o sursă de inspirație, fiind citată de George Barițiu sau preluată parțial de către cavalerul Gustav Amon von Treuenfest, într-o lucrare dedicată tocmai regimentului în cauză și publicată în 1882 la Viena.

Cartea reprezintă, așadar, recuperarea unui izvor istoric însemnat, bogat în detalii semnificative pentru cercetătorii epocii și contextului relatat, însă, în același timp, plin de savoare pentru toți lectorii interesați de subiect. Editarea sursei istorice (a cărei variantă originală în limba germană nu este reprodusă decât din rațiuni de economie de spațiu), îngrijirea ediției critice și complexul studiu explicativ s-a realizat de către Adrian Onofreiu și Ioan Bolovan în manieră profesionistă și într-o excelentă prezentare grafică.

Ela Cosma

Gheorghe NAGHI, *Studii de istoria bisericii românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, București, Criterion Publishing, 2006, 438 p.; **Vasile POPEANGA, *Eparhia Aradului în perioada instituționalizării culturii naționale 1807-1948***, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2006, 418 p.

Două recente apariții editoriale completează istoriografia domeniului ecleziastic în spațiul Banatului.

Preotul Gheorghe Naghi, cercetător până în 1989 al istoriei Bisericii române, stabilit ulterior în S.U.A., ne propune o culegere ce întrunește 35 dintre studiile sale apărute anterior, între 1976 și 1987, în varii periodice științifice. Titlurile publicate acoperă o foarte vastă paletă tematică, motiv pentru care însuși autorul a simțit nevoia unei binevenite sistematizări, organizându-le în opt mari capitole și ordonându-le cronologic în interiorul acestora. Temele, identificabile în denumirile capitolelor, sunt: *Acțiuni politico-bisericești ale românilor din Transilvania și Banat între 1849-1881, Implicarea*

bisericii în rememorarea centenară a răscoalei lui Horea și în mișcarea memorandistă, Biserica și Unirea Transilvaniei cu România, Școlile românești din Transilvania și Banat, Presa românească de politică bisericească (sic!), Cultura în epoca modernă, Personalități din epoca modernă și contemporană, Momente însemnate din viața Bisericii românești.

Deși susținute de o documentare solidă, atât bibliografic, cât și arhivistic, studiile în particular, fiind în totalitate editate, nu aduc elemente noi, rămânând ca informație și abordare analitică la nivelul perioadei în care au fost redactate. Surprinde însă în mod plăcut efortul autorului de a ușura cât mai mult munca cititorului și navigarea bine orientată în volum, prin instrumentele la care recurge: lista de abrevieri, o consistentă bibliografie selectivă pe problema istoriografiei Imperiului Habsburgic, indicele antroponimic - prezențe binevenite, în condițiile în care, în ultima perioadă, le întâlnim din ce în ce mai rar în aparițiile editoriale. Nu în ultimul rând, colecția de imagini ce însoțește textele adaugă o pată de culoare, introducând cititorul în atmosfera epocii.

O perspectivă diferită asupra istoriei ecleziastice propune profesorul V. Popeangă, într-o lucrare cu caracter monografic privind eparhia Aradului, pornind de la premisa că achizițiile culturale locale, sedimentate pe parcursul unui secol și jumătate (1807-1948), au la bază funcționarea unor mecanisme și emergența unor centre cu rol creator și propagator în domeniu. Istoricul și-a dedicat cercetarea acestor forme ale instituționalizării demersului cultural în zona Aradului începând cu debutul secolului al XIX-lea. Procesul de emancipare de sub ierarhia sârbă de la Carloviț a reprezentat una dintre cele mai puternice motivații ale actului creator de cultură, care devine vehiculul colportor al exprimării identității etnice și confesionale. De un spațiu important beneficiază prezentarea structurii instituționale ce a stat la baza acestui proces: atât organismele oficiale ale episcopiei, sinodul eparhial și senatul școlar, cât și asociațiile culturale locale sau societățile de lectură ale elevilor și studenților, precum „Reuniunea învățătorilor arădani”, „Reuniunea femeilor române din Arad și provincie”, precum și diverse alte forme locale de angrenare culturală (în special coruri). Este scoasă în evidență, de asemenea, activitatea unor înalți ierarhi (episcopul Ioan Mețianu și viitorul vicar eparhial de Oradea, Roman Ciorogariu), datorită cărora au loc, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, diversificarea și modernizarea instituțiilor culturale.

Capitolul final al cărții are în vedere relația dintre biserică și cultură după 1918. Prin implicarea activă în susținerea sistemului școlar românesc din Iugoslavia și Ungaria, prin încercările de adaptare la schimbările de mentalitate produse odată cu modernizarea - „*activismul ortodox*” și „*apostolatul laic*” (p. 320-321), prin colaborările cu asociațiile laice, în special cu „Astra”, tradiția locală a fost continuată și dezvoltată până la preluarea de către stat a întregului sistem instituțional și reorientarea sa spre necesitățile ideologice ale perioadei postbelice.

În ansamblu, lucrarea semnată de V. Popeangă se constituie într-o prezentare bine încheiată, cel puțin pentru perioada secolului al XIX-lea, a problemei instituționale bisericești. Fără a se constitui într-o adevărată monografie a episcopiei Aradului, scrierea permite, totuși, cititorului interesat accesul la informații consistente privind implicarea acestei eparhii în viața culturală locală.

Vlad Popovici

Corneliu CRĂCIUN, *Imaginea Europei în revista „Familia” (1865-1906)*, Oradea, Edit. Muzeului Țării Crișurilor, 2005, 342 p.

„Familia” a fost și rămâne, după cum o demonstrează recenta lucrare semnată de Corneliu Crăciun, unul dintre cele mai importante repere ale publicisticii românești transilvănene de secol XIX, atât pentru publicul cititor, cât și pentru istoriografie. În acest sens, analiza propusă în paginile sus amintitului volum capătă o dublă dimensiune: pe de o parte este descifrată și sistematic expusă percepția redactorilor față de spațiul european al perioadei, pe de altă parte, ni se dezvăluie o importantă sursă de modelare a imaginii Europei în mentalul colectiv al românilor ardeleni.

Faptul că autorul a ales să-și prezinte cercetarea într-un mod foarte riguros organizat nu reduce cu nimic din savoarea expunerilor. Temele alese se încadrează în pachetul clasic abordat de „Noua Istorie”, în al cărei areal disciplinar C. Crăciun își autointegrează, poate puțin cam entuziast, scrierea. Sunt urmărite imagini și stereotipuri etnice, problemele curente ale epocii - sentimentul insecurității generat de numeroasele conflicte, emanciparea femeilor, progresul tehnico-științific -, un fragmentar de viață cotidiană: moda, catastrofe naturale, loisir etc. Din păcate, structura coerentă și textele atent alese spre exemplificare nu sunt însoțite și de un segment analitic pe măsură. Din acest punct de vedere, Corneliu Crăciun a rămas la nivelul a ceea ce s-ar putea numi o „Nouă Istorie descriptivă”, nereușind să se apropie de paradigma pe care o reclamă în *Preliminarii* (p. 5-12). Este, de fapt, singurul reproș ce i s-ar putea aduce unei lucrări altfel foarte atent pregătită și mai mult decât binevenită în istoriografia noastră. Tocmai din acest punct de vedere sunt sigur că *Imaginea Europei în revista „Familia” (1865-1906)* va deveni o carte des citată de cercetătorii imagisticii comparate, însă doar pentru conținutul descriptiv, și nu pentru modelul analitic.

Vlad Popovici

Vasile POPEANGĂ, *Mărturii transilvănene despre acte creatoare de pedagogie românească*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2007, 374 p.

O nouă inițiativă livrescă având ca obiect istoria pedagogiei românești, semnată de o personalitate recunoscută a acestui câmp al cercetării, profesorul Vasile Popeangă, reunește între aceleași coperti cincisprezece titluri (dintre care din păcate doar patru inedite) ce vizează diverse problematice, unele punctuale, altele dimpotrivă, foarte generale, ale vieții școlare a românilor din Transilvania (potențialul cititor trebuie avizat însă asupra faptului că autorul include acestui areal geografic și teritoriile vestice - Banat, Crișana - și nordice - Maramureș).

Volumul debutează cu două studii privind literatura didactică, mai precis manualele de geografie în limba română care circulau în secolul al XIX-lea. Ambele au un accentuat caracter descriptiv (în cazul celui dintâi sunt utilizate 13 note de subsol la 53 de pagini de text), iar concluziile enunțate sunt relativ sumare, accentuând treptata politizare a predării acestei materii și utilizarea manualelor de geografie în strategiile de formare a conștiinței naționale.

O a doua mare secțiune a cărții este constituită din cercetările având ca obiect organizarea rețelei școlare românești din Transilvania. Două dintre acestea ies în evidență prin generozitatea subiectului și caracterul analizei: *Preparandiile românești din Transilvania* – o prezentare completă a acestui tip de instituții de învățământ, incluzând date despre programele școlare, cursuri, profesori, societăți ale elevilor, publicații etc., și *Sibiul, centru de acțiune și gândire pedagogică între 1848-1918* – o incursiune în sistemul școlar confesional ortodox cu accent pe rolul mitropolitului Andrei Șaguna în instituționalizarea acestuia – inspecții, conferințe învățărești, presa pedagogică, rolul Institutului teologic-pedagogic din Sibiu ca centru de formare a învățătorilor.

O serie de studii de caz privind „părțile vestice” completează tabloul general al instituțiilor românești de învățământ (*Districtul școlar Caransebeș în anul de învățământ 1824-1825*; *Școlile din Districtul Oradea în anul școlar 1825-1826*; *Rețeaua școlilor confesionale ortodoxe din Banat și Crișana în anii 1834-1835*; *Consistoriul din Oradea și rețeaua sa școlară în 1890-1891*). Ceea ce lipsește acestui segment al volumului, dincolo de necesitatea unei mai accentuate sistematizări a informațiilor, este perspectiva comparativă care, date fiind specificul titlurilor mai sus enumerate și proximitatea lor cronologică și spațială, ar fi putut oferi un consistent plus analitic. Un subiect interesant abordat de către autor se referă la înființarea și funcționarea liceelor românești din Banat și Bihor după 1919: organizate pe structura fostelor școli de limbă maghiară, noile instituții au beneficiat de aportul schimburilor cu Vechiul Regat, atât prin completarea corpului profesoral, cât și prin achizițiile bibliografice, integrându-se relativ repede în ansamblul învățământului din România.

Două studii aduc în atenție legăturile dintre Ardeal și Basarabia pe tărâm pedagogic. Cel dintâi are în vedere activitatea în această provincie a transilvănenilor refugiați în 1917-1918, iar cel de al doilea extinderea activității Astei peste Prut în anii '20 ai secolului trecut. Ultimei tematici conturate în cadrul volumului i se subsumează patru medalioane dedicate unor personalități din lumea învățământului: Grigorie Obradovici – inspector școlar din Banatul începutului de secol XIX, Onisifor Ghibu – un studiu despre activitatea sa ca inspector școlar în perioada 1910-1914 și o analiză a concepțiilor sale privind constituirea unei pedagogii românești, și Teodor Bucurescu – director al gimnaziului din Sănnicolau Mare în perioada interbelică.

Concluzionând, apreciem lucrarea ca o binevenită contribuție la istoria preocupărilor pedagogice ale românilor din Imperiul habsburgic între sfârșitul secolului al XVIII-lea și perioada interbelică. Din păcate, aspectul extrem de mozaicat al cercetărilor pe care le cuprinde, lipsa unei sistematizări riguroase (absolut necesară având în vedere varietatea subiectelor și arealul cronologic de aproape 150 de ani) și caracterul predominant descriptiv al expunerii reduc substanțial valoarea volumului, fără a vicia totuși calitatea câtorva dintre studii, al căror nivel analitic se ridică peste media de ansamblu.

Vlad Popovici

Căsătoriile mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2005, 302 p.

Proiectul de cercetare abordat din trei unghiuri complementare (istoric, demografic, teologic) urmărește să ofere câteva puncte de reper privitoare la modalitatea acceptării/respingerii fenomenului căsătoriilor mixte de către locuitorii Transilvaniei la sfârșitul epocii moderne, mutațiile mentale produse în spațiu și timp, dar și impactul asupra alterării identității etnice și confesionale. Evidențele statistice demonstrează variabilitățile procesului în funcție de mediul urban-rural, de concentrarea etnică-confesională, de tradiții istorice și mentalitatea epocii. Redăm în continuare unele contribuții sugestive în acest sens: Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Căsătoriile mixte în Transilvania la sfârșitul epocii moderne. Considerații demografice*; Paula Virag, *Aspecte ale căsătoriilor mixte în comitatul Satu Mare la sfârșitul secolului al XIX-lea*; Corneliu Pădurean, *Căsătoriile mixte confesional în unele localități din județul Arad în secolul al XIX-lea*; Bogdan Crăciun, *Mariajele interconfesionale în comunitățile lutherane din Transilvania în epoca modernă*; Adrian Bucur, *Aspecte privind căsătoriile mixte la Ineu (județul Arad) în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*; Felicia- Aneta Oarcea, „Aspecte privind căsătoriile mixte din localitățile Moneasa, Buteni și Gașa din județul Arad în secolul al XIX-lea”.

Stelian Mândruț

Ioan MUNTEANU, Banatul istoric (1867-1918). Așezările. Populația, Timișoara, Edit. Excelsior Art, 2006, 428 p.

Volumul universitarului timișorean este structurat în câteva capitole semnificative și dedicat în exclusivitate radiografierii evoluției habitatului și dinamicii demografice rurale/urbane în aria Banatului epocii dualiste. Capitolul trei abordează, de exemplu, chestiunea habitatului în cele 800 de localități (792 sate și 8 orașe), cu accent pe metodologia colonizărilor germane în veacul XVIII, conformă opticii Curții austriece de a experimenta local modelul mercantil al reformismului cu un dublu scop, economic și politic. Autorul subliniază meritoriul impactul produs asupra alcătuirii etnice

a populației și eficiența acțiunii de sistematizare rurală produse în spațiu și timp. În capitolul ultim se tratează subiectul populației Banatului istoric, cu osatura evolutivă marcată de faptul continuității și diversității, cu viabile transformări în datul de alteritate și mentalitate îndeosebi în componenta sa urbană, ce afectează sensibil caracteristicile multietnice și pluriconfesionale locale.

Stelian Mândruț

Acad. Dan BERINDEI, *Les Roumains en Europe au XIXe siècle. Études et essais historiques*, București, Edit. Academiei Române, 2008, 695 p.

Volumul datorat academicianului Dan Berindei însumează 51 de studii elaborate în timp – sintetizând, „într-o anume manieră”, în proprie exprimare, activitatea științifică de o viață a istoricului! – cu privire la prezența și activitatea românilor în Europa celui de al XIX-lea secol. Istoricul este o personalitate științifică recunoscută în istoriografia română și deopotrivă în cea europeană pentru cercetările întreprinse vreme de mai bine de șase decenii asupra problematicei secolului al XIX-lea, definitoriu pentru spațiul românesc și evoluția societății acestuia. Era vremea renașterii naționale, a revoluțiilor lui Tudor Vladimirescu din 1821 și a celei de la 1848, a unirii celor două principate românești dunărene la 1859 sub Alexandru Ioan Cuza și a marilor reforme din timpul domniei acestuia, a obținerii independenței statului român modern în urma războiului din 1877-1878 și, în dreaptă consecință, a proclamării României ca regat, a intensificării luptei politico-naționale a românilor aflați încă în cuprinsul unor alcătuirii statale străine. Evenimentele și procesele istorice derulate în arealul geografico-istoric și cultural locuit de români au stat în strânsă legătură cu cele din Centrul și Apusul Europei, de unde au venit idei politice și sprijin în direcția modernizării societății. Numeroși români s-au aflat la studii sau în exil în Occidentul Europei, unde au acționat în direcția cauzei politico-naționale general românești.

Studiile incluse în volum sunt distribuite în șapte secțiuni ce relevă tot atâtea problematice istorice abordate: locul românilor în Europa, sub cuprinderea imperiilor, renașterea națională și modernizarea la români, chestiunea română în construcția Europei secolului al XIX-lea, impactul revoluției de la 1848 asupra românilor, constituția României moderne și Europa, în sfârșit, drumul statului român spre independență. Autorul studiilor, discipol al marelui Gheorghe Brătianu și, prin lecturi, al lui Nicolae Iorga însuși, rămâne fidel postulatelor istoriografice ale acestora, anume de a trata istoria poporului din care face parte în cadrul istoriei universale, în afara căruia nici nu poate fi înțeleasă; și în alt rând, de a releva contribuția propriului popor la evoluția regională-europeană, în sfârșit universală. Într-un fel, cu restrângere la extensiunea secolului XIX, se continuă linia trasată de N. Iorga prin cunoscuta sa lucrare privitoare la locul românilor în istoria universală. Momentul apariției volumului este el însuși definitoriu pentru îndelungata evoluție a poporului român, acela al obținerii noului statut de membru al Uniunii Europene.

Volumul reprezintă o reușită istoriografică nu numai în România, ci și la nivel european, prezentând liniile generale de evoluție a românilor într-un secol determinant pentru renaștere națională și afirmare continentală a popoarelor, evoluțiile specifice ale acestora, particularitatea și individualitatea cu care ei și creația lor istorică vin în ansamblul comunității europene. Cercetările istorice al acad. Dan Berindei – astăzi cel mai bun cunoscător al istoriei românilor în secolul al XIX-lea – servesc deopotrivă cunoașterii reciproce, sunt destinate informării străinătății asupra realizărilor și avaturilor unui popor cum este cel român, a cărui evoluție îndelungată merită să fie mai bine cunoscută, în Europa mai ales, în noile împrejurări istorice.

Nicolae Edroiu

Gheorghe VAIS, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj. 1906-1909*, Cluj-Napoca, Edit. Alma Mater, 2006, 144 p.

Istoriografia românească de artă, îndeosebi cea atașată de trecutul arhitecturii Clujului istoric la cumpăna veacurilor XIX și XX, se îmbogățește printr-o nouă abordare tehnică, realizată de către arhitectul Gheorghe Vais la aniversarea a o sută de ani de la începerea construcției clădirii actualei Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din localitate.

Prin tentativa sa de veridic pionierat în domeniu, autorul tinde să introducă lectorul în facila deslușire a tainelor arhitecturii locale în intervalul temporal delimitat încă din titlul abordării sale. Strădania de „captatio benevolentiae” este necesară, în opinia sa, pentru a favoriza augmentarea interesului și a sensibilității umane în înțelegerea ambianței arhitecturale și urbane, adecvată comparativ cu modelele oferite de orașe din partea vestică europeană. Se reclamă și relevă, astfel, apartenența la o comună ambianță cultural-spirituală, intrinsec percepută drept o corelare cu un amplu fenomen de modernizare în plan continental.

Prin atari tratări de strictă specializare în domeniu, semnatarul cărții dorește să circumscrie spectrul tot mai extins al fondului de ignoranță personală și colectivă, în raport cu valorile arhitecturale reale, proprii epocii analizate cu un deosebit discernământ profesional. Se are în vedere faptul, deschis și distinct, că numai prin autocunoaștere și asumarea responsabilității, aprecierea deplină necesară augmentării cunoașterii valorilor intrinseci poate conduce, legico-logic, la menținerea specificei identități culturale și la conservarea patrimoniului artistic de o deosebită valoare. Este exact ceea ce realizează Gh. Vais în cele câteva capitole (amplasament, concurs de proiecte, execuția în sine, unități funcționale, elemente de limbaj arhitectonic, utilaje etc.), condensate la maximum în economia volumului.

O bogată latură ilustrativă și bibliografia aferentă completează acest benefic demers interpretativ referitor la complexul arhitectural al clădirii Bibliotecii Centrale Universitare din localitate, finalizat între anii 1906-1909, drept un novator spațiu edilitar urban, cu loc și rol în modernizarea și intensificarea vieții cultural-științifice din capitala trecută și prezentă a zonei istorico-geografice transilvane.

Stelian Mândruț

***Anul 1918 în Transilvania și Europa Central-Estică. Contribuții bibliografice și istoriografice*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2007, 400 p.**

Contribuțiile bibliografice și istoriografice coordonate în versiune bilingvă, româno-engleză, de către universitarii albaulieni Valer Moga și Sorin Arhire, în complementaritate cu aportul istoriografic al profesorului Iacob Mârza și cu demersul restitativ al altor contributory (Vasile Ciobanu de la Sibiu etc.), surprinde într-o perieghză efectuată pe orizontală și verticală un fenomen raportat unui dublu interval din punct de vedere geografic și istoric, tocmai în intenția de a evita suprapunerea cronologică și tematică cu demersuri anterior citate (1968, 1969 etc.), reușind să valideze paleta de activități cuprinse între anii 1945-1006. Compartimentele celor două secțiuni, profund meditate dubitativ, au fost ordonate după autori ori titluri, cu excepția segmentului cuprins între paginile 198-201, care a fost integrat cronologic tocmai datorită relevanței materialului excerptat. Atât racursurile cu iz istoric și istoriografic, cât și conținutul bibliografic în sine dezvăluie faptul că edificiul statal extins românesc vădea compatibilități cu procesul global de reconfigurare a granițelor statelor successorale în aria hermeneutic studiată. Numai astfel se poate explica distincția net pronunțată între cele două tronsoane bibliografice, dar fără niciun fel de intenții de netă separare. Autorii se declară perfect de acord cu opinia vizând imposibilitatea unei perfecte distribuiri și acoperiri tematice, ba dimpotrivă, fac apel și referiri la extinse citări ca să evite tocmai orice fel de suspectare pe baze

apriorice, ca și în cazul oricărei selecții ori excluderi pe criterii ideologice. Un deloc minimal câștig al tomului îl reprezintă însăși parcurgerea, cu deosebită competență, a întregii panoplii istoriografice aferente, în conjugare cu minuțiozitatea verificării și a actualizării unui inestimabil material bibliografic, selectat cu răvnă și devotament din centre de tradiție precum Alba Iulia, București ori Cluj, nemaivorbind de baza de date alcătuită prin intermediul accesării cataloagelor digitale publicate prin intermediul funcțional al rețelei de internet. Considerăm că secvența real contributivă despre anul 1918 în perspectivă locală/națională și extins central continentală poate constitui un viabil reper în realizarea altor demersuri de sorginte cronologico-tematică referitoare la alte momente cruciale din existența neamului și a patriei în palier european.

Stelian Mândruț

Om și societate. Studii de istoria populației României (secolele XVII-XXI), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, 539 p.

Grupul de autori de diverse formații (sociologi, demografi, istorici, geografi) și-a propus să investigheze formula de „istoria populației”, în varianta apelului făcut la timpul trecut sau cel prezent. Studiile reunite în volum subliniază relația bivalentă între populație și dezvoltarea social-economică cu privire la problemele fundamentale ale istoriei populației României/Transilvaniei în epocile premodernă, modernă și contemporană, habitatul și dinamica populației, structura demografică și modificările ivite în spațiu și timp, formarea familiei, ciclul vieții matrimoniale și disoluția căsătoriei, concretizări ale diverselor tipuri de politici demografice etc. A se vedea, drept concludente exemple, următoarele subiecte: Ladislau Gyémánt, *Etnic și social în habitatul transilvănean în lumina a două tabele centralizatoare inedite ale conscripției fiscale din anul 1750*; Traian Rotariu, Mezei Elemér, *Câteva aspecte privind mișcarea populației Transilvaniei în primul deceniu al secolului al XX-lea*; Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Familie și comportament matrimonial în Transilvania între 1850 și 1914*; Bogdan Crăciun, *Sistemul familial cu doi copii în comunitatea evanghelică din Transilvania, studiu de caz*.

Stelian Mândruț

Mișcări de populație și aspecte demografice în România în prima jumătate a secolului XX, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Rudolf Gräf, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, 332 p.

Tentativa de comensurare legico-logică a fenomenului populațional și demografic specific autohton în prima jumătate a veacului trecut însumează contribuții realizate de semnatari (istorici, demografi, sociologi, politologi) care abordează din multiple perspective (compoziția confesională/ etnică și politicile față de populație) atât fenomenele și transferurile survenite în componența demografică a locuitorilor Transilvaniei pe durata desfășurării operațiunilor militare, cât și impactul celor două războaie mondiale în evoluția și structura ulterioară a populației zonei istorico-geografice stratigrafată ca atare. Câteva titluri de intervenții rămân semnificative în cuprinsul culegerii de studii: Deák Ernő, *Siedlungs- und Bevölkerungswesen Siebenbürgens vor dem Ersten Weltkrieg*; Egrý Gábor, *Debates on colonisation plans among the Transylvanian Saxons during the First World War*; Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Mutații demografice în Transilvania primului război mondial*; Franz Geschwandter, *Siebenbürgen in der Zwischenkriegszeit. Demographie und Modernisierung*.

Stelian Mândruț

Elie DĂIANU, *Însemnări din închisoare și exil (1917-1918)*, ediție îngrijită de Valentin Orga, Maria Aldea, Cosmin Budeancă, vol. I-II, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2002, vol. I, XVI + 476 p., vol. II, VIII + 384 p.; Ion Gh. OPRÎȘAN, *Pe căile robiei. Însemnările unui prizonier român (1916-1918)*, ediție îngrijită, note, studiu introductiv Cosmin Budeancă, Valentin Orga, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2005, 207 p.

Colecția „Documente. Istorie. Mărturii” a editurii Argonaut găzduiește două lucrări ce își propun să aducă în atenția publicului interesat și a comunității științifice mărturii memorialistice din perioada Primului Război Mondial.

Însemnările protopopului greco-catolic de Cluj, Elie Dăianu, redactate în perioada februarie 1917 - mai 1918, în timpul detenției la Cluj și al exilului la Șopron, publicate în două volume, deschid cititorului o poartă spre un spațiu mai puțin cunoscut al Transilvaniei moderne: universul concentraționar. Consistența și constanța memoriilor (notațiile sunt luate aproape cotidian) relevă amplitudinea activității și mai ales a trăirilor sufletești ale prizonierului. Privite în ansamblu, „Însemnările...” sunt un „mélange” de considerații asupra situației politice internaționale și interne, a problemelor de viață publică și privată, completate de note de lectură, fragmente literare și observații asupra a varii evenimente.

Deși întemnițat, fostul publicist angajat în mișcarea națională încearcă să rămână conectat la „politica zilei” și exprimă în jurnal opinii argumentate asupra unor chestiuni din viața internă a Ungariei dualiste. Este interesantă și tensiunea cu care urmărește evoluția situației internaționale, cu speranța nedisimulată de a întrededa în orice noutate un posibil semn al sfârșitului războiului. O altă dimensiune a existenței sale este cea spirituală: relația cu divinitatea, îngrijorarea pentru copiii rămași afară, trăirile generate de experiențe și senzații cotidiene, episoade onirice, toate constituindu-se într-o frescă detaliată a trăirilor sufletești ale protopopului E. Dăianu.

Completat de un indice general, plasat la sfârșitul celui de al doilea volum, acest jurnal este probabil cea mai detaliată prezentare a închisorilor Ungariei dualiste făcută de un condamnat politic român.

Cea de a doua lucrare, *Pe căile robiei. Însemnările unui prizonier român (1916-1918)* reunește două texte memorialistice semnate de Ion Gr. Oprîșan, ofițer al Armatei Române în timpul Primului Război Mondial. Atât jurnalul de front (*Lanțuri frânte. Însemnări din cele dintâi zile de răscumpărare*), cât și cel de prizonierat (*21 de luni pe căile robiei*) au fost publicate la începutul perioadei interbelice (1919-1921) în foileton în ziarul „Neamul românesc”, patronat de N. Iorga, ulterior în volume separate (p. 5). Participant la campania românească din Transilvania în vara anului 1916, autorul a căzut prizonier în timpul contraofensivei germano-austro-ungare din sudul Ardealului în luna septembrie a aceluiași an, fiind internat ulterior în lagărele de prizonieri din Sópronnyék (Ungaria), Dänholm-Stralsund (Germania), Ströhen-Moor (Germania) și Helmstedt (Germania). Alături de măruntele evenimente cotidiene ale vieții de front și lagăr, jurnalele sale cuprind deseori și exprimări ale simțirilor personale provocate de impactul contactului cu realități contradictorii - atitudinea ostilă a unor români ardeleni „loiali” față de prizonierii din România, contrastul dintre civilizația materială germană vizibilă în timpul transportului și condițiile mizere din lagărele de prizonieri - putând constitui, din acest punct de vedere, o excelentă sursă de analiză imagologică

Din păcate, studiul introductiv al ediției își îndeplinește prea puțin menirea. Intenția editorilor a fost să ofere un tablou al vieții prizonierilor români în lagărele Puterilor Centrale, însă suportul bibliografic redus și perspectiva unilaterală (șase titluri, dintre care două sunt cele publicate în volum, toate aparținând memorialisticii românești) l-au transformat într-un rezumat descriptiv extins al textului, complet lipsit de pretenții analitice. De asemenea, datele biografice ale autorului, Ion Gr. Oprîșan, abia ating dimensiunea unui aliniat. Trebuie semnalate și o serie de neglijențe în redactarea aparatului critic (notele 17, 30, 47, 78 ale studiului introductiv). Nu în ultimul rând, lipsa indicelui onomastic și a celui toponimic îngreunează utilizarea lucrării ca sursă pentru ulterioare cercetări. Aceasta nu se ridică din păcate la nivelul calității editoriale a memoriilor protopopului E. Dăianu, fapt regretabil, căci valoarea documentară a textului nu este deloc neglijabilă, un interes sporit din partea

editorilor putând-o face mult mai ușor de abordat de către cercetătorii români ai perioadei Primului Război Mondial.

Vlad Popovici

Ecaterina VAUM, *N. Iorga, critic și istoric literar*, București, Edit. Sigma, 2005, 359 p.

În ampla sa cuprindere monografică relevând virtuțile de critic și istoric literar ale „Nestorului” istoriografiei autohtone, Ecaterina Vaum încercă cu deosebit succes un exercițiu de absolută exegeză cu privire la comensurarea producției elaborate de către N. Iorga, „fără sentimente și prejudecăți”, în exersarea unui unghi de vedere interpretativ de nuanță general integratoare. Evoluția treptată a istoricului este vizibil creionată prin evidențierea „acumulărilor strategice” desfășurate în trei specifice orizonturi (moștenite, de formare și de așteptare), urmate firesc de implicarea sa în „bătălia” literară purtată de la începutul secolului XX până la făurirea României unitare, marcată de istoriile literare făurite, de formele și formulele de abordare, cât și de influența ori tangența cu anumite tendințe caracteristice vremii respective (pre- și sămănătorism) sau polemica angrenând totala sa capacitate de directă reacție în gând și faptă/scriș. Recursul la datul tradițional făptuit acum de către N. Iorga este subliniat de însăși truda sa științifico-literară, când trece la elaborarea monumentalei sale istorii literare românești și se implică în polemica cu Eugen Lovinescu pentru a demonstra viabilitatea punctului propriu de vedere amenințat în evoluția de ansamblu a științei critice autohtone. Creația istoricului în demersul criticii și istoriei literare, analizat competent și prob acum, invită la alte strădării interpretative pentru împlinirea biografiei sale intelectuale pe durata delimitată de cei doi ani extremi, 1890 și 1940, odată cu justa evaluare a celor 65 de texte depistate și prelucrate de către semnatarul tomului restituitiv. Reperle cronologice și stațiile de cercetare indicate pentru „omul-biblioteca”, metamorfozat în „omul document”, sunt elocvent ilustrate în cele patru capitole și aparatul coerent de note din final, care ușurează înțelegerea unei tematicii rămase incitante pe mai departe prin alte/noi substanțiale contribuții referitoare la capacitatea de creație a „titanului” culturii noastre.

Stelian Mândruț

Nicolae Iorga. 1871-1940. Studii și documente. Vol. III-IV, coord. Constantin Bușe, Constantin Gaucan, București, Edit. Universității, 2007, 601, 602 p.

Într-o precis statuată manieră de anuală apariție, confirmând o tradiție încetățenită în acest sens, grupul de harnici și trudnici membri ai Clubului istoricilor „Nicolae Iorga” menține constant în actualitate merituose contribuții valorizând fapte și idei necunoscute ori minim circulante în legătură cu viața și activitatea celui acrib și prob omagiat, astfel, sub diferite fațete de manifestare umană, socială ori profesională (dascăl, creator de școală și de instituții academice din țară și străinătate, intelectual de vocație universală, om politic, scriitor, universitar etc.).

Situați în vădită opoziție cu toți cei care tind să catalogheze, total deontologic, mărimea existenței și acțiunii veritabilului „Nestor” al științei istorice autohtone, semnatarii celor 37/39 și 36/39 (contribuții/autori în volumele III și IV/2007), provenind din diferite medii de profil, istorici consacrați (universitari, cercetători, muzeografi, arhiviști etc.) ori în devenire (profesori, bibliotecari etc.) din diverse colțuri ale țării, încearcă, într-o concepție și metodă specific creatoare, să propună laturi știute ori chiar inedite referitoare la persoana/personalitatea și complexa operă a subiectului focalizat comparativ în fluxul general abordat în funcție de motivații și adecvate repere caracteristice. Cei în

cauză nu au deloc intenția de a se confrunta față cu producția anumitor „voci” izolate științifice, care cultivă fenomenul „demitizării” în formă și fond la adresa lui N. Iorga. Vastul evantai tematic tratat cu privire, îndeosebi, la rostul istoricului și locul/rolul lăsamântului său istoriografic, constituie un total de fațete dezvoltate, în spațiul și timpul unui trecut apropiat și comemorat, ca atare, în interpretări de multiple scale valorice. Intenția de perenă validare prin lucrări, monografii ori culegeri de studii și documente rămâne remarcabilă și consecvent elaborată de nume autoritare precum Dan Berindei, David Prodan, Răzvan Theodorescu ori Ion Agrigoroaiei, Ion Bulei, Constantin Bușe, Gheorge Buzatu, Valeria Costăchel, Valeriu Râpeanu, Ioan Scurtu, Petre Țurlea etc. Sperăm ca viitoare tomuri restitutive să continue a dezvoltării și valoriza alte crâmpoie edificatoare ale încercărilor dezvoltate de către N. Iorga în istoria și istoriografia noastră pe durata cuprinsă între sfârșitul veacului XIX și mijlocul secolului XX, astfel încât, demersurile elaborate de diverși semnatari de variață sorginte contributivă să se constituie într-o evidentă bibliotecă și bibliografie documentar-interpretativă privitoare la omul și istoricul recunoscut și apreciat în țară și străinătate.

Stelian Mândruț

Ioan LUPAȘ (1880-1967). Scrieri alese. Vol. I. Studii asupra istoriei evului mediu și istoriei bisericești, ediție de Nicolae Edroiu, București, Edit. Academiei Române, 2006, 629 p.; Ioan LUPAȘ, Scrieri alese, Vol. II. Studii privind istoria modernă, ediție de Camil Mureșanu, București, Edit. Academiei Române, 2007, 575 p.

Demersul editorial survenind după anterioare tentative de un dispartat caracter cronologic și tematic restituitiv (1967, 1977, 1988, 1995, 1998 etc.), publicat în colecția sugestiv numită „Cărți de căpătâi”, inițiată și patronată de către Academia Română, încearcă să comensureze selectiv din vasta operă istorică realizată de Ioan Lupaș (între 1901-1962: peste 700 de titluri de cărți, articole și studii, peste 100 de dări de seamă și recenzii etc.), o suită de elaborate, ilustrative și reprezentative atât la timpul trecut, cât și la cel prezent, dar și viitor, - chiar dacă denotă o medie extinsă suprafață de abordare, atât pentru semnatari și preocupările sale, cât mai ales pentru istoriografia autohtonă -, prin domeniile exemplificate acerb și prompt datorită informației documentare și interpretării, deseori comparativă în paralelismul efectuat cu alte evenimente și fenomene similare într-o extinsă arie perieghizată. Opera creatorului de problematică și de școală istorică la Universitate și Institutul de Istorie Națională din Clujul interbelic a fost schițată secvențial în cuprinsul studiului introductiv realizat de către editorul Nicolae Edroiu și ilustrată cuvenit bibliografic în partea de Anexe (p. 609-616).

Volumul prim include selectiv, fără să omită importanța inserierii comunicărilor rostite sub cupola Academiei și lecțiile de deschidere susținute la Universitate, o vastă paletă de contribuții referitoare la istoria medievală (8 despre voievodatul și 6 despre principatul Transilvaniei) și cea a bisericii (11 tratări). Repererele cronologice (cu omisiunea paginilor XXXVII și XXXVIII!), referințele bibliografice menționate deja (77 poziții pentru anii 1926-2006), anuarele Institutului (I/1921/1922-X/1945), tezele de doctorat susținute la Profesorul I. Lupaș, ca și partea ilustrativă vizibilă prin fotografii de epocă (7 bucăți, scrisori și titluri de publicații) întregesc fructuos efortul de reeditare.

Restituția de față probează temeinicia creatoare și fundațională în domeniul unei științe de interes național, vădită de către I. Lupaș în scrierea interpretativă a trecutului transilvan înglobat în cuprinsul celui general național. Stilul, vocabularul și sintaxa frazei aparținând deopotrivă specialistului rafinat hermeneut și capabil de nuanțe retorice filologice în tentative de recompunere a trecutului depărtat ori apropiat, îmbinarea de grai popular și cult în expunerea narativă, contribuie la dobândirea armonizării între un fond, conștient asumat, și o formă, gradat exersată în spațiu și timp.

Anumite circumstanțe care au marcat devenirea profesională a istoricului I. Lupaș în cursul epocii interbelice au favorizat ca, adiacent ori în paralel cu evoluția sa pe făgașul cercetării și interpretării istoriei medievale transilvane, acesta, denotând un dezvoltat orizont intelectual, să abordeze problematica bătăliei de emancipare socială și națională, dar și afirmarea colectivă a

românilor ardeleni în veacurile XVIII și XIX, până la anul 1918. Oportunitatea exprimării sale în scrisul de profil, asiduu exersat în presa vremii respective, a condus la concentrarea unor specifice tendințe perioadei în palier documentar și interpretativ. Tematica excursului vizând contextualizarea și conceptualizarea demersului autohton emancipativ din multe puncte de vedere se desfășoară pe vasta cuprindere a 22 de contribuții pentru un interval concret delimitat la două secole (XVIII-XX). Beneficiind de bogăția și ineditul majorității surselor documentare și arhivistice interne și externe, autorul exersează un discurs obiectiv și prob în palierul narării factuale a multor evenimente și fapte săvârșite pe durata aproximată a 200 de ani. Deloc lipsite de relevanță apar cum tratările istoriografice cu privire la persoane și personalități aparte ale trecutului autohton, - zugrăvite cu sensibilitate și în spiritual respectării documentului analizat -, precum Avram Iancu, Petru Maior, Ioan Molnar Piuaru etc. Dominanta problematicii naționale odată cu reflecția, polemic inculcată, denotă acum speciale accente ale cărturarului devotat nației sale și care nu apare deloc ostil și nici tendențios la adresa unor congeneri, fie de altă etnie, fie de confesiune diferită, ci ca un fervent specialist militând în limitele devisei „sine ira et studio”, însușită și aplicată treptat în spațiu și timp. Menirea publicistică istorică, politică, multilateral probată benefic în ani îngăduie, așa cum remarcă editorul Camil Mureșanu, relevarea activității jurnalistice întreprinse de un Andrei Mureșanu, de pildă, ca un veridic inițiator de vitale comandamente pe tărâmul disputei de idei caracteristică epocii și semenilor apărați și reprezentați, ca atare. Deținând asemenea virtuți pe diverse planuri de exprimare profesională și publică, I. Lupaș se erijează gradat și cu îndreptățit temei, drept un oportun „creator de școală” și în dimensiunea aportului său privind trecutul modern și contemporan românesc, îndeosebi în legătură cu proiecția gândită despre Transilvania și poporul majoritar aici, fiind axat pe o modernă linie de tratare științifică sub aspect documentar și metodologic. Cele 22 de referințe privind istoria modernă și cele 6 titluri ținând de istoria istoriografiei, bibliografia selectivă pentru intervalul dintre 1902 și 1962 (396 de poziții), ilustrația și indicele general pentru ambele volume nu fac decât să confirme inspirația cuplului de competenți editori, N. Edroiu și C. Mureșanu, de a deschide seria comemorativă indicată mai sus, prin lucrările reprezentative ale celui mai temeinic „istoriograf” al trecutului medieval și modern/contemporan al zonei geografico-istorice abordate în numeroase lucrări de referință în scrisul istoric românesc.

Stelian Mândruț

Ioan OPRÎȘ, *Aurel Decei sau destinul disperării*, București, Edit. Enciclopedică, 2004, 230 p.

Destinul istoricului Aurel Decei în spațiu și timp merita cu adevărat un omagiu postum privind confruntarea purtată cu autoritățile din România postbelică, iar autorul prezentei restituiri a încercat și reușit ca, pe baza arhivei personale cercetată la CNSAS, să valideze calitatea de „pionierat” în a dezvălui și interpreta dubla dramă a celui aflat literalmente „sub apăsarea vremurilor de restriște”. Într-un elaborat comprehensiv meditat pe întinderea a șapte capitole despre viața și activitatea subiectului analizat în contextul organizării românimii aflate în exil, cu un cert reper situațional în Turcia anilor `40-50 ai secolului trecut, dat benefic augmentat de caracterizarea făcută specialistului dotat cu o memorie fenomenală și un cult deosebit pentru limbile străine, inclusiv cele specifice ariei sud-est europene, - element confirmat de cele 26 de documente inserate în Anexă, - I. Oprîș relevă componente ale trudei sale științifice și publice desfășurate la Istanbul, locul și rolul asumat în cadrul emigrației autohtone din străinătate, configurând, totodată, capacitatea ieșită din comun a istoricului și filologului de a întruchipa în mod deosebit figura unui adecvat diplomat pe eșichierul politic dintre anii 1940-1957. Demersul științific și public dezvăluit de către A. Decei după cei 16 ani de studii cu bursă în străinătate, în calitate oficială și apoi de refugiat politic până la „actul răpirii” de la Berlin (decembrie 1957) și aducerea sa în țară, unde a suportat momente de interogatorii și de temniță până la reintegrarea la Arhivele Statului (1967/1976), și propria strădanie publică și științifică materializată în suita de articole/studii/cărți publicate, subliniază aportul contributiv în cadrul emigrației, ca

diplomat de carieră, meritul aparține în plan cultural, în general, și istoriografic, în special. A. Decei a rămas în conștiința meritocratică a vremii prin colaborările la *Enciclopedia Turcă* și articolele ori conferințele rostite în legătură cu națiunea și patria sa natală. Prin textul introductiv tratând despre devenirea celui originar din Mărginimea Sibiului (Gura Râului) pentru un interval cronologic definind un destin aparte, I. Opreș radiografiază direcții esențiale care au marcat evoluția subiectului central al restituirii, fapt întărit îndeosebi prin documentele anexate. Indicele și sumarul în engleză sunt echilibrate în economia cărții, confirmând calitatea demersului făptuit în palier științific. Lucrarea invită la dubitație deschisă și constituie un imbold pentru alte perieghize obiective, fondate pe cercetarea, în spirit critic și cu discernământ, a arhivei existente la CNSAS.

Stelian Mândruț

Mircea POPA, *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului (53-2007). Bibliografie cronologică selectivă*, Alba Iulia, Edit. Aeternitas, 2007, 276 p.

„Cronologia bibliografică” întocmită de universitarul clujean Mircea Popa se dorește a fi, chiar și în actuala variantă selectivă ori „nedesăvârșită” în accepția personală a semnatarului (p. 6), o remarcabilă incursiune, sub validă formă de orientativ instrument de referință, în comensurarea interferențelor reciproce, româno-spaniole, în plan cultural și literar. Acumularea de „capital bibliografic”, estimată inițial la mii de fișe, reclamă oportuna și neapărata continuare în extinderea tomului la dimensiuni acceptate conform normelor de specialitate în vigoare, pentru a contribui, astfel, la realizarea unui cât mai complet instrument in- și formativ prin extinderea în profunzime a cercetării și completarea informației cu alte/noi date valorice.

Autorul persistă cu tenacitate și zel deosebit în a manifesta serioase valențe restitutive, specifice cărțurarului apt să înregistreze, cu sinceră dăruire și complementar devotament, petrecând timp îndelungat prin biblioteci din țară și străinătate, titluri de carte ori de articole/studii din periodice etc., necesare finalizării proiectului abordat, între care a figurat, dar sperăm să fie reintrodusă, actuala bibliografie, sub o formă necesar îmbunătățită, în chip ori gen de „aventură spirituală” întru căutarea/scormonirea unor averi demult îngropate sau uitate.

Afecțiunea și recunoștința sunt exprimate în final de către de M. Popa la adresa colectivului de specialiști, reuniți „tehnic” în mediul elevat al Bibliotecii Centrale Universitare din localitate, care a înlesnit și contribuit la accesul nelimitat la documentația de rigoare și valoare, cum ar fi „Referințele critice”, de exemplu. Credem în viabilitatea utilității unor atari demersuri și suntem convinși că exegetul clujean, cu bineștiuta-i statornică răbdare și scormonire benedictină, va persevera, benefic, într-o atare direcție motivată nu numai din punct de vedere conceptual-metodologic, ci și din acela al imortalizării rezultatelor științei și culturii românești, la un distinct mod comparatist și într-un extins areal european.

Stelian Mândruț

Ioan OPRIS, *Istoricii și Securitatea, Vol. I-II*, București, Edit. Enciclopedică, 2004-2006, 710, 744 p.

O altă încercare exprimată în gen de „premieră” în domeniu, atrăgând după sine necesare clarificări conceptual-metodologice și un avenit exemplu/model de alte similare tentative în corecta definire și înțelegere a epocii postbelice din trecutul nostru actual, prin apelul făcut la mărturia arhivistică, studiată obiectiv și în parametrii unei anumite circumspecții deontologice (vezi Sorin D. Ivănescu, *Documentele Securității și cercetarea istorică*, în „Xenopoliana”, 9, 2001, nr. 1-4, p. 45-53), - redată integral în partea de anexe și prin dese citate utilizate în text despre cunoscuți

protagoniști sau lucrări consultate, - devine validă în conjunctura unui studiu realizat cu precauțiune și reținere, în convență cu obligația morală asumată cu privire la calitatea datului de oportună restituție documentară. În discuția publică inițiată astfel, semnatul adoptă firesc o complet neutră atitudine în lămurirea trecutului imediat al unui grup de specialiști format din 14 subiecți (vol. I): 6 istorici, 4 arheologic, 3 etnografi, 2 cazuri „mărunte” și un istoric de artă; 31 (vol. II): 15 istorici, 4 arheologi și 4 etnografi, 3 filologi, 3 istorici de artă, un poet și un diplomat, tinzând, astfel, să înlesnească re-analizarea și re-scrierea istoriei curente de la mijlocul secolului XX. Misiunea de probă restituire este conștient asumată în sintagma definită de onestitatea intenției și de grija față de rostul adevărului istoric, tocmai pentru a sugera caracteristica aparte de viabilă frescă socială în care să fie încadrată triada de virtuți proprii celor analizați: calitatea profesională, ținuta intelectuală și personalitatea morală, chiar dacă seria de note informative și rapoarte rămâne constant edificatoare cu privire la diversitatea unor atitudini, diferite concepții de viață ori stări materiale „versus” cele sufletești. După ce meditează dihotomic despre chestiunea rațiunii proprii „rezerve” de a face publică ori amâna darea în vileag a documentației cercetată, cu loc/rol benefic sau dimpotrivă, mai ales că o parte din descendenții direcți ori colaboratori apropiați mai sunt în viață și pot fi lesne afectați de însăși chestiunea „modelului oferit drept reper” în varianta mitizării sau a înlocuirii ei prin alte valori culturale dominante, - ce țin de individualitatea personalității și de independența propriei gândiri, - I. Opriș optează pentru un argument izvorât aprioric din necesitatea inițierii unui sentiment de admirație și compasiune în rândul cititorilor, a unei obligații de natură morală și a modelării unei tranșante judecăți și lucide aprecieri într-o anumită conjunctură istorică pentru salva de virtuți, cedări și slăbiciuni tipic umane.

Prin intermediul „întâmplărilor” ori „scenariilor de viață” descrise în volumul prim al suitei de „vieți preschimbate” (16 tipologii), ca și prin cele două situații „minimale” (Radiodifuziunea și dosarul „Istoria României”, în cazul ultim fiind strādaniile efectuate de cei trei lideri „recuperatori”: C. Daicoviciu, A. Oțetea, E. Condurachi), autorul contextualizează fapte și fenomene specifice temei „tribulațiilor” intelectualității ca fiind una de istorie culturală, îndeosebi atunci când prezentarea unor conduite existențiale se face în mod corect antisubiectiv pentru anumite profile științific abordate. Gama largă de relații interumane fixată pe grupuri și cercuri intelectuale temeinic stabilite, concură la hermeneutizarea chestiunii recuperării și reintegrării sociale, a problematicii „colaboraționismului” și a situației emoționale extreme, îndeosebi atunci când se enunță relația dintre anchetator și deținut, mai totdeauna vădind superiorități de caracter ori intelectuale pe seama celor care acceptau totul prin prisma „dublei identități” și a credinței în Dumnezeu. Interpretările de istorie personală efectuate prin abordări secvențiale pentru a identifica anumite comune aspecte existențiale, devin mult mai vizibile în volumul doi, care accentuează îndeosebi soarta istoricilor clujeni și problema veridicei prezentări a temei formării limbii și a poporului roman, presantă în cazul grupului anterior citat, mai ales datorită faptului că organele de represiune își manifestau deschis apetența spre aprofundarea procesului de răstălmăcirea scrierii a istoriei (vezi, de exemplu, tratatul de *Istoria României*) și a istoricilor debitori de informații curente. Demersul de cercetare limitat fizic numai pentru un mănunchi de persoane/personalități, dar și sub raport temporal, relevă necesitatea cunoașterii locului/rolului jucat de anumiți lideri intelectuali, majoritar aparținând frontului patrimonial arhivistic, etnografi, istoric etc., în echilibrarea confruntării cu ideologia vremii și cu instrumentarul aferent, dar și necesitatea distingării mecanismelor de intimidare, intoxicare și persuasiune, coercitiv folosite. În pofida unor inevitabile greșeli presărate în deopotrivă măsură în cuprinsul celor două volume (inadvertențe de datare, trunchiate restituiri de lucrări și nume, îndeosebi în indicele extrem de lacunar, vezi cele maghiare, de exemplu!, deficitara topică și stilistică a textului în sine, vădind impresia redactării de/la mai multe mâini!? etc.), considerăm că truda editorului trebuie continuată pentru că există multe alte dosare nesoluționate pentru studiu, iar istoricul I. Opriș este cel mai în măsură să repertorieze, la modul personal ori colectiv, „gestionarea” fragmentelor de viață și activitate nedate încă în vileag pe seama specialiștilor și a tuturor celor preocupați de soarta, în spațiu și timp, a celor care au făcut și re-scris trecutul contemporan nouă.

Stelian Mândruț

Ion ZAINEA, *Cenzura istoriei, istoria cenzurată. Documente (1966-1972)*, Oradea, Edit. Universităţii, 2006, 321 p.

Bazat pe studierea unui inedit material arhivistic depistat în plan local (Oradea și Satu Mare), dar cu reverberații și similitudini conceptual-metodologice specifice întregului areal istoriografic românesc, universitarul Ion Zainea ne îndrumă, abil și perspicace, în lăuntru unei „lumi subterane” privirii și înțelegerii cotidiene, defrișând și interpretând diverse fațete ale manifestării cenzurii, care până la 1989 a reprezentat, alături de alte perfide instrumente de dominare, precum Propaganda și Securitatea, un propriu mod de coerciție și voită încarcerare a libertății de exprimare survenită din partea intelectualității autohtone, întru ne-falsificarea adevărilor de exprimat față de memoria noastră colectivă, mai depărtată ori mai apropiată.

Un dens studiu introductiv are menirea de a explica și detalia rostul cenzurii istoriei, efectuată prin anumite verigi specifice, dar și obediența, - validată prin oameni, deseori reprezentative nume în plan profesional, ca și prin teme legitimând ființarea puterii totalitare -, vădit declarată sau mai voalat manifestată sub formă de compromis, prin așa zisa „evoluție în trepte” (propria autocenzură, cea făcută de edituri și redacții, urmate de cea finală, prin organisme abilitate), raportată la tendințele scrisului istoric, prob documentat prin piesele selectate din intervalul de „relativă liberalizare”, ilustrativ redate în Anexe (p. 46-311). Confruntarea științei istorice cu cenzura în răstimpul anilor 1966-1972 a fost, astfel, posibilă și validată prin intermediul cercetării selective a paletei de acte oficiale (observații, note, referate, sesizări etc.) privitoare la stadiul evoluției/involuției scrisului istoric autohton în formă/fond și dimensiuni (monografii, sinteze, articole, studii etc.) propuse să apară în reviste de specialitate, literare sau religioase, în publicații arhivistice, bibliotecărești, muzeale etc., incluzând figuri de rezonanță în peisajul istoriografic local/național ori cvasineștiuți amatori. Varianta finală a „verificării” era întrupată de un control exacerbant și de repercusiunile punitive ulterioare în spațiu și timp. Ordonarea și gruparea realizate de autor sunt în concordanță cu principiul alfabetic, iar rubricatura de observații/sesizări etc. este distribuită în consonanță cu referatele de sinteză eșalonate pentru două intervale distincte: 1966-1968 și 1969-1972. Lista documentelor (p. 35-45=164 de piese!), cu multe greșeli, din păcate, ca și indicele de nume (p. 315-320), cu deficiențe de localizare și situare, de exemplu, la numele străine, maghiare, îndeosebi!, rezumatul în engleză, compun segmentul terminal al unei oportune perieghize în legătură cu un domeniu încă minim cercetat de către istoricii profesioniști.

Stelian Mândruț

Ovidiu PECICAN, *Poarta leilor. Istoriografia română din Transilvania (1990-2005)*, Vol. I-II, Cluj-Napoca, Edit. Grinta, 2005-2006, 245, 243 p.

Conform propriei sale metodologii de abordare științifică raliată unui novator concept preluat și exersat din istoriografia occidentală actuală, Ovidiu Pecican tinde din debutul tratării, extinsă pe două segmente (*Școala istoriografică clujeană și Grupurile și grupările valide în acest sens după momentul de turnură 1989/1990*), să comensureze, deopotrivă analitic și sintetic, producția de carte istorică după cerințele unui criteriu conștient asumat, care nu este dependent, convențional, numai de vârsta biologică, ci de începutul propriu-zis și care atrage după sine datul de cunoaștere, evoluție și deplină afirmare în profesia de istoric, valabilă în întreaga cuprindere a zonei geografico-istorice transilvane, pentru a include și surprinde totalitatea resurselor de producție istoriografică ca elemente de alte/noi tendințe dintr-un areal local cantitativ și calitativ.

Volumul prim dintr-un triptic generos enunțat beneficiază de o avenită introducere în caracteristicile generale/singulare ale epocii „noi” de după 1989, cu dimensiunea ei pragmatică diseminată și cu lectura critică a unor necesare elemente formative, odată cu schițarea dimensiunii

metodologice a chestiunii investigate. Creionarea atmosferei globale existentă în deceniul ultim al secolului XX, a favorizat tratarea contextului cultural și panoplia de mesaje revoluate, concretizate îndeosebi prin acute provocări manifestate vizibil în dispute nu totdeauna inhibante ori dezinhibante în plan extins politic, social, etnic ori confesional, dar cu vădite consecințe în reiterarea altor teme deloc sacrosante și în revigorarea setului de mental colectiv, mult mai flexibil în accepție sau respingere „pro domo” sau dimpotrivă. Capitolul ultim se insinuează predilect pe sublinierea curentelor menite să contribuie la modificarea viziunii istoricilor, prin citarea unor reprezentanți ai unor eșantioane specifice marilor chestiuni controversate încă, cronologic, și opțiunii definit particulare.

Volumul următor este mult mai concret realizat metodologic tocmai în intenția dezvăluită inițial, de a factualiza numeric și calitativ grupurile și eșantioanele de tineri istorici repertorizați, odată cu focalizarea seriei de polarități de vârstă, înrudire și afinitate, constitutiv remarcate. Schița propusă vizează mai apoi anumite structurări formale privind locul/rolul tronsoanelor de activitate propriu-zisă, certificate de catedrele de profil la facultate/universitate, de institutele de specialitate ori de programele doctorale relevante în ambele cazuri citate. Autorul dezbate, deloc concesiv și deosebit de durabil, despre grupările amendate din punct de vedere programatic în legătură cu idei, metodologii, crezuri și preocupări tematice, fără a minimaliza posibile confluente cu alte discipline „umaniste” ori colaterale „umanioarelor”, ca și panoplia de alte/noi publicații științifice emergente datorită osârdiei sectorului de istorici tineri, debutanți în traseul cronologic a celor 15 ani de până la mijlocul deceniului prim al mileniului trei. Meritos transpare, astfel, racursul întreprins aproximativ exhaustiv, acceptat ca un util instrument de critică interogare dubitativă și de necesară evaluare a propriilor scopuri și mijloace. O. Pecican produce un durabil exercițiu de investigare logico-logică a istoriei actuale, printr-o exemplară dovadă de solidaritate profesională și de special interes față de comunitatea „ecumenică” în plan istoriografic. Semnatarul „deștelenește” astfel, dezinvolt și îndrăzneț, acrib și doct în formă și fond, un teritoriu strict circumscris la scală regională (Clujul și Alba Iulia precumpănesc, în comparație cu alte zone și orașe: Banat, Crișana, Maramureș etc. ori Arad, Baia Mare, Bistrița, Brașov, Deva, Oradea, Reșița, Satu Mare Sibiu, Timișoara etc. din motivată lipsă de coerent acces la date certe!) și furnizează elemente interpretate în premieră, concis și unitar, chiar și în cuprinsul celor două părți din Anexă, despre aspectul bibliografiat în 1990-2005, istoriografia „neistoricilor” și cea propriu zisă, care relevă exercițiul făcut legitim de către autor prin inserarea unor texte în revista „Steaua”, prin comunicări la sesiuni interne și externe, sau prin tipărirea lor în diverse grupaje de poligrafii sau alte reviste de profil adecvat.

Reluăm ideea cuprinsă undeva în cele două volume despre aportul solidar și deloc solitar a întreprinderii făptuite de un medievist, istoric al culturii și al vieții intelectuale, preocupat de istoria ideilor și de confirmarea lor în practică, chiar și prin intermediul coortei de „lei tineri”, dintre care face indiscutabil parte, prin tot ceea ce a meditat public și deosebit de profesional în arealul științei istorice autohone, și nu numai...

Stelian Mândruț

Gabriel MOISA, *Direcții și tendințe în istoriografia românească. 1989-2006*, Oradea, Edit. Universității, 2007, 218 p.

Cercetător la Muzeul „Țării Crișurilor” și cadru didactic la facultatea de profil a Universității din Oradea, Gabriel Moisa încearcă și reușește să investigheze, în calitate de specialist în studierea istoriei istoriografiei noastre, evoluția fenomenului contemporan autohton în faza sa actualizată pentru răstimpul delimitat de revoluția de decembrie 1989 și zilele noastre. După exerciții interpretative săvârșite cu privire la relația de „coabitare” dintre istorie și propagandă între anii 1945-1989 (tom apărut în 2002) și excursul schițat referitor la perceperea trecutului zonei istorico-geografice transilvane în scrisul istoric dintre 1965-1989 (volum publicat în 2003), autorul meditează dubitativ și deosebit de temerar despre un incitant subiect, extrem de „expus” criticii laudative sau combative din cauza faptului că include cutezanța unor deschise aprecieri filtrate, desigur, în limita

unui inerent subiectivism inculcat, neexistând tocmai grila de venit răgaz de detașare în formulările rostite în legătură cu segmentele luminate și dezvoltate evaluativ ca fiind deosebit de specifice evoluției câmpului istoriografic local/național. Apelul constant repetativ la analiza unor date concrete depistate și hermeneutizate prin racursul întreprins la adecvate secvențe istoriografice, relevanța locului și rolului informației exacte în actul investigației de sine, probează tocmai demersul interogativ desfășurat pe durata celor opt dense capitole ale lucrării.

Epoca de după 1989 în palier istoric autohton a fost caracterizată de eliberarea scrisului de profil, la modul general și particular, din strânsarea coerțivei ideologice, și nu numai, exercitată de către regimul totalitar în forma și fondul rescrierii trecutului autohton, semnatarul reușind să ne înfățișeze critic realitățile specifice vremii „ante” și „post” 1989/1990, ca să putem lesne înțelege și interpreta tocmai sensurile procesului în sine, marcat de inerente traume datorate în bună măsură fazei de generală tranziție, detectabile însă și cu privire la dihotomii ori similitudini, deloc asumate, uneori, în mod colectiv sau singular. Astfel, uzând logic și logic de o multitudine de variante în a studia problematica aleasă, autorul vizualizează o serie de relevante aspecte, trecute metodic în revistă în capitolele tratării sale: de la concepția privind latura tematică de până la 1989, la reorganizările în plan instituțional din debutul deceniului ultim al secolului XX, la comparația cantitativ-calitativă a producției editoriale, evaluată la modul comparat, la antiteza dintre vechi și nou în cercetarea istorică a ultimilor 15 ani perieghizați, la raportul dintre continuități și discontinuități, la specificitățile scrisului istoric, surmontabile în spațiu și timp, ori dimpotrivă, cu urmări deloc benigne sau maligne până astăzi, ca și la importanța ori uzanța unei bogate revuistici, diversificată însă din punct de vedere calitativ. Tabelele grafice, competent întocmite și densa bibliografie actualizată în exercițiul interpretativ reușit, contribuie la evidențierea acestui excurs istoriografic, îndrăzneț și dezinvolt asumat cu privire la sublinierea evoluției științei istorice în intervalul statuat și la suita de alternative caracteristice în relevarea cursului sinuos istoriografic dintre 1989-2006. Când putem spera, oare, la realizarea unui similar exercițiu de acribie și rigurozitate științifică în legătură cu încadrarea comparată a scrisului istoric românesc în dezvoltarea, denotând alte priorități și realități, specifică istoriografiilor din țările vecine (Bulgaria, Ceho/Slovacia, Iugoslavia, Polonia, Ungaria), foste componente ale unui alt sistem de valori de până în anii 1988/1989/1990?

Stelian Mândruț

Documente interne și externe privind problematica minorităților naționale în România (1919-1924), ed. dr. Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, 396 p.

În viața publică a României interbelice, problematica minorităților naționale a reprezentat o chestiune majoră, având în vedere că circa 30% din cetățenii români aparțineau diferitelor grupări etnice alogene. Integrarea lor și adaptarea la cerințele societății românești a provocat numeroase dificultăți, în condițiile în care, cu numai puțin înainte – maghiarii de exemplu, dețineau poziții dominante în viața politică a Transilvaniei.

Asemenea dificultăți erau previzibile, astfel că la Conferința de Pace de la Paris din anii 1919-1920 marile puteri învingătoare au impus tratate speciale referitoare la protecția minorităților, ca acela semnat de România la 9 decembrie 1919. Autorul publică integral textul acestui tratat, în limbile română, engleză și franceză, lucru foarte util de altfel, dacă ne gândim că diferite variante de text generează posibilități de interpretare divergente.

În noua configurație politică a României, probleme specifice cum ar fi dreptul de cetățenie, aplicarea reformei agrare, viața confesională și instrucția școlară în limba maternă reprezentau probleme majore de care depindea însăși supraviețuirea colectivităților ca entități specifice. Drept urmare, reprezentanții minorităților naționale s-au adresat în repetate rânduri guvernului român pentru a-și susține revendicările particulare. Tot astfel, ele s-au adresat Societății Națiunilor atunci când au

considerat că soluțiile propuse de guvernele românești nu erau satisfăcătoare. Bineînțeles, un corpus al revendicărilor etnice și religioase și al răspunsurilor guvernamentale românești, prezentate în contextul intervențiilor Societății Națiunilor, este foarte util, și din acest punct de vedere, prezentul volum reprezintă o oportunitate evidentă pentru cercetătorii istorici și pentru publicul cititor. Volumul reflectă de altfel în proporții echilibrate dezideratele minorităților, reacțiile oficiale românești și intervenția reprezentanților Societății Națiunilor în aceste chestiuni, ceea ce oferă posibilități obiective de informare pentru cititori. La fel de util este și studiul istoric introductiv care explicitează în mod convingător suportul juridic internațional pentru intervenția reprezentanților Societății Națiunilor în problemele minorităților din România. Referințele concrete la problemele de drept internațional ale perioadei interbelice, precum și o prezentare biografică succintă a funcționarilor Societății Națiunilor implicați în soluționarea problemelor minoritare din România adaugă un plus de accesibilitate la utilizarea mai facilă a prezentului volum. Această colecție de documente referitoare la problematica minorităților etnice din România interbelică reprezintă o sursă suplimentară de informare pentru cercetătorii istorici, de aceea este binevenită publicarea ei de către Editura Argonaut din Cluj-Napoca, alături de alte volume cu tematică asemănătoare.

Cele 54 de documente provin din Arhivele Ministerului de Externe al României de la București, ale Ministerului de Externe al Marii Britanii de la Londra, ale Societății Națiunilor de la Geneva. Reiese din documentele publicate că Societatea Națiunilor a fost permanent informată despre realitățile etnico-religioase din România, atât de către reprezentanții minorităților naționale, cât și de către guvernul român condus de Ion I.C. Brătianu. Un rol deosebit l-a jucat în relațiile cu Societatea Națiunilor ministrul de externe Ion Gh. Duca, acesta susținând tot timpul că guvernul României respectă prevederile Tratatului minorităților. Dinspre comunitățile minoritare avem numeroase nemulțumiri pe care le-a semnalat Secția Minorităților de la Societatea Națiunilor, condusă în acei ani de către norvegianul Erik Colborn. E. Colborn a întreprins mai multe călătorii de informare în România pentru a se documenta asupra neajunsurilor semnalate, iar rapoartele întocmite în urma lor au fost publicate de către Gheorghe Iancu în alte volume editate la Editura Argonaut.

Câteva documente se referă la dreptul la cetățenie al minoritarilor în România interbelică. În terminologia juridică românească interbelică, „cetățenia” figura sub termenul de „naționalitate”, o lege sub această denumire fiind votată de parlamentul român în anul 1924. Sugerăm autorilor ca în studiile publicate de acum înainte să expliciteze sensul juridic al termenului de „naționalitate”, întrucât în perioada comunistă expresia de „naționalitate” avea o conotație strict etnică ce se referea la comunitățile neromânești („naționalități conlocuitoare”), fiind inițiată o adevărată dezbateră științifică despre deosebirile dintre „națiune” și „naționalitate”.

Înmănuncherea unei asemenea colecții reprezentative de documente interesante reprezintă o reușită în sine și editorul ține să mulțumească instituțiilor publice, persoanelor care l-au sprijinit în acest demers, Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, Secției de Istorie a Academiei Române și Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca.

Ludovic Báthory

Anatol PETRENCU, *Un sfert de secol în slujba adevărului*, Chișinău, Edit. Cartdidact, 2005, 123 p.

Excursul biobibliografic și istoriografic trecut în revistă a fost sorgimentat de aniversarea unui sfert de veac de activitate științifică a unuia dintre cei mai activi universitari în câmpul istoriografiei din Republica Moldova. Subiectul aniversat acum, profesorul Anatol Petrencu (n. 1954) i-a validat demersul multilateral desfășurat în trei etape-repere deosebite existențial și de activism civic-patriotic: 1) didactică; 2) cercetare; 3) popularizare/propagare a științei istorice. Cu siguranță unul

dintre cei mai prolifici și profunzi slujitori ai muzei Clio din țara vecină, autorul lucrării a fost și este preocupat în continuare de cercetarea în detaliu a istoriei contemporane a statelor europene, cu directă referire la relațiile bi- și multilaterale, îndeosebi dintre Italia și România, direcție de studiu validată de publicațiile tipărite până în prezent. Specialistul a fost angrenat și în coordonarea, redactarea, editarea a diverse ediții de lucrări cu caracter didactico-științific. Articolele/studiile sale publicate în reviste din țară și străinătate, în diferite poligrafii, segmentele introductive la numeroase volume, cronicile, recenziile, rezumatele întregesc dăruirea sa ca istoric competent și prob calitativ, atribute adevărate și de participarea la manifestări științifice în plan local/național și internațional. Omul și specialistul se implicase în diverse variante de activism deschis în propășirea adevărului istoric, atât înainte de 1989, cât mai ales după formarea de sine stătătoare a Republicii Moldova. Mărturie peremptorie depun articolele publicate în presă, atitudinea sa militantă în diferite comitete și comisii naționale ori de profil, sau de salvagardare a societății civile/universitare/profesionale până în actualitatea imediată, prin emisiuni de radio și TV în palier restrâns sau extins. Un loc/rol important îl are contribuția sa deosebită la simpoziioanele organizate anual de către Complexul Memorial de la Sighet.

Bibliografia trudei comensurată în intervalul sus citat include monografiile, broșuri, titluri de programe și de lucrări cu caracter metodologic pentru învățământul superior de profil, articole/studii publicate în culegeri și reviste de specialitate, rezumate de comunicări și intervenții la reuniuni/sesiuni, recenzii, cronici, referințe și aprecieri despre opera sa etc. Anexa mai cuprinde titlurile intervențiilor rostite la Radio și Televiziune, un segment de documentar științific despre cursurile de perfecționare, diplome, distincții, mențiuni, un indice alfabetic și lista publicațiilor consultate. Într-un cuvânt final, istoricul A. Petrencu se înfățișează ca un specialist de o rară scrupulozitate profesională și de o conștiință a datoriei împlinite față de predarea istoriei neamului, indiferent de vicisitudini istorice și de granițe arbitrar-imaginar trasate în spațiu și timp.

Stelian Mândruț

Dumitru SUCIU, *Evoluția ideii de Europă Unită*, București, Edit. Historia, 2007, 346 p.

Lucrarea pe care o prezentăm are un conținut aparte. După titlu, cititorul s-ar aștepta ca structura lucrării să se înfățișeze ca o succesiune de capitole și subcapitole care să aibă ca ax central idei și opinii privitoare la Europa unită, precum și pașii concreți întreprinși într-un domeniu de maximă și vitală importanță pentru statele europene. Prin același vizor se puteau distinge principalele obstacole care au împiedicat, pentru un timp nedefinit, acest proces.

Volumul începe, aparent surprinzător, cu considerații ample dedicate fenomenelor social-politice și diplomatice de la sfârșitul Primului Război Mondial și de la Conferința de Pace. Sistemul tratatelor de pace a consfințit realități petrecute deja în Centrul și Răsăritul Europei. Principiul autodeterminării popoarelor permisesse conturarea unor entități statale mai conforme cu aspirațiile populației majoritare din regiune. Prin aceasta, Europa a devenit mai omogenă, mai uniformă, gata să cuprindă într-o amplă îmbrățișare state și națiuni libere, cât de cât egale în aspirații și împliniri, în proiecte de modernizare. Din acest punct atins, autorul va privi înapoi și, firește, și înainte, asupra ideii centrale pe care o urmărește.

Federalizarea sau „elvetizarea” pe baze naționale a Monarhiei habsburgice, situată în Centrul și Estul continentului, a fost propusă de repetate ori în programele politice ale națiunilor negermane și nemaghiare de pe cuprinsul ei în secolul al XIX-lea și ea ar fi putut constitui un pas important spre federalizarea întregii Europe, fenomen receptat ca atare în epocă, dar a fost blocată de instituirea dualismului austro-ungar. Într-o Europă Unită, dar tânără și reînnoită pe baze naționale, polonezii s-ar fi regăsit în statul lor revigorat ca parte a acesteia, românii de peste Carpați s-ar fi aflat într-un stat cu

cei din Transilvania, Banat, Bucovina, austriei s-ar fi unit cu ceilalți germani, dar toți s-ar fi situat și sub cupola proiectatelor instituții europene comune.

Congresul de la Praga (iunie 1848), cel al Societății Amicilor Păcii de la Paris (mai 1849), urmate de multe alte congrese, conferințe ale științelor politice sau manifestări de diferite tipuri până la 1914, au reiterat ideea făuririi Europei Unite pe care Victor Hugo o vedea funcționând împreună cu Statele Unite ale Americii pe plan global. „Va veni o zi – spunea Hugo – în care vom vedea aceste două grupări imense, Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei, plasate una în fața celeilalte, întinzându-și mâna pe deasupra mărilor, schimbându-și produsele, comerțul, industria, artele și geniile, defrișând globul, colonizând deșerturile, ameliorând creația, sub privirea Creatorului și combinând întregul, va obține fericirea tuturor prin cele două forțe infinite, fraternitatea oamenilor și puterea lui Dumnezeu” (p. 182).

Anul 1918, Sistemul de la Versailles, Liga Națiunilor continuă în perioada interbelică propunerile ca ideea europeană să prindă viață prin impactul de mare rezonanță al principiilor lansate de Richard Coudenhove-Kalergi, Congresul Paneuropa de la Viena, din 1926, apelul generos al lui Aristide Briand în Adunarea Generală a Ligii din 1929. Tot ce avea mai bun elita europeană interbelică a asigurat continuitatea, pe linia genezei ideii de Europă Unită, cu gândirea programatică din secolul al XIX-lea, dar eforturile au fost întrerupte brutal de nazism și comunism și de declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, de care s-au făcut vinovate și Berlinul brun, și Moscova roșie. Însă Coudenhove-Kalergi și-a continuat lupta în exil, în SUA, și a intensificat-o, alături de toți adepții săi în Europa postbelică, asigurându-i continuitatea peste toate avatarurile și vicisitudinile vremii.

Spiritul european, atașamentul și amintirile legate de societățile civile, constituționalismul veridic, drepturile și libertățile fundamentale ale omului și democrație au răbufnit și s-au manifestat cu tărie și tragism, dar ritmic și susținut, în Europa Centrală și Estică, dominată de regimuri totalitare comuniste, în anii 1953, 1956, 1968 și după 1981. Aceste evenimente majore s-au manifestat paralel în timp și spațiu cu înființarea pe etape și faze succesive a Europei Unite pe plan militar, economic și politic, în zona occidentală, care a avut șansa ca, după ce s-a emancipat sau a fost emancipată de sub nazism, să fie ferită de convulsiile comunismului aplicat în centrul și răsăritul continentului, până dincolo de linia Oder-Neisse, după modelul Moscovei roșii. Căderea comunismului, desființarea, sperăm, ireversibilă, a URSS-ului, ce a fost un imperiu al răului și o mare putere imperialistă, a deschis drumul spre completarea Europei Unite de azi și de mâine, până la limitele sale naturale și firești.

Autorul afirmă răspicat, de mai multe ori, că noțiunea de Europă Unită este indisolubil legată de pace, democrație și progres. De aceea, sistemele totalitare, comunist și nazist, închise, represive, cuceritoare și extrem de ideologizate, au reușit să taie, dar numai pe moment, punțile de legătură stabilite deja între state libere. Prăbușirea lor a deschis cale liberă de acțiune și statelor aflate sub dominația lor. La 1 ianuarie 2007, țara noastră a devenit membră a Uniunii Europene.

Lucrarea domnului Dumitru Suciu se bazează pe o lectură vastă, deloc facilă. Cultura lui istorică l-a ghidat printre meandrele, uneori alunecoase, ale informației, și l-a ajutat să realizeze o carte vie, a dezbaterilor, cu o frază pe alocuri savuroasă, în care aspectele teoretice domină evenimentialul, și care, credem, va plăcea cititorului.

Gheorghe Iancu

Adina-Maria CORNEA, *Transylvania and Friuli-Venezia Giulia in the present European context. A comparative study on history, administration and delocalization*, Cluj-Napoca, Edit. Napoca Star, 2008, 272 pag.

Anul 2008 a fost decretat în Europa drept anul dialogului intercultural. Dincolo de manifestări concrete în acest sens (workshop-uri, acțiuni în mass-media etc.), apariția de lucrări științifice se înscrie în acest efort comun de a evidenția necesitatea și utilitatea dialogului între culturi și popoare.

Prezenta lucrare, elaborată de Adina-Maria Cornea, este un studiu comparativ între două regiuni: Transilvania din România și Friuli-Venezia Giulia din Italia, din punctul de vedere al relațiilor internaționale în contextul politicii regionale a Uniunii Europene, fiind prima încercare de până acum în istoriografia din țara noastră. În analiza comparativă între Transilvania și Friuli-Venezia Giulia, Adina-Maria Cornea a pornit de la următoarele ipoteze: 1. Europa își creează identitatea de la nivel regional, de aceea putem într-adevăr vorbi despre unitate în diversitate; 2. Uniunea Europeană nu este un grup de state cu pretenții de suveranitate națională, ci Europa se poate mai degrabă dezvolta prin cultivarea mărcilor și tradițiilor locale și regionale.

Prezentarea dezvoltării istorice și administrative a Transilvaniei și a regiunii Friuli-Venezia Giulia, precum și cercetarea primară și secundară asupra fenomenului delocalizării firmelor italiene în Transilvania au reprezentat pentru Adina-Maria Cornea suportul empiric pentru atingerea scopului cercetării: evidențierea similitudinilor culturale (tradiții, obiceiuri, limbă, prezența minorităților etnice, urmele lăsate de dominația habsburgică etc.) ale populațiilor care trăiesc în aceste două regiuni. În lucrare este susținută ideea că, în termeni de geo-politică, geo-strategie și geo-economie, atât Transilvania, cât și Friuli-Venezia Giulia (FVG) aparțin Europei Centrale sau, din punct de vedere cultural, la ceea ce specialiștii numesc de regulă Mitteleuropa. Astfel, studiul comparativ de față subliniază rădăcinile culturale comune ale românilor și italienilor care trăiesc în două regiuni de frontieră, caracterizate prin prezența unui procentaj important al minorităților etnice. Unul dintre obiectivele pe care și le-a propus autoarea a fost și acela al cercetării posibilelor motive neeconomice care-i determină pe investitorii italieni să delocalizeze în Transilvania. Pentru a demonstra o astfel de ipoteză, au fost formulate o serie de teorii secundare. Transilvania și FVG au un trecut istoric comun. Există atât similitudini, cât și diferențe, însă primele par să prevaleze. Vorbim de similitudini teritoriale, culturale, sociale și istorice. Atât Transilvania, cât și FVG sunt regiuni de frontieră, caracterizate prin prezența minorităților etnice. Mai mult, acestea au un trecut comun, începând de la romani și barbari și continuând cu Habsburgii. De asemenea, Adina-Maria Cornea a fost interesată de structura și caracteristicile regionale ale celor două regiuni de-a lungul istoriei, insistând totuși, asupra configurației prezente a acestora. Organizarea administrativă în Transilvania și în regiunea Friuli-Venezia Giulia este similară, începând de la autoritățile locale și încheind cu cele regionale.

Politica regională a UE implică direct Italia și România, ambele fiind membre ale Uniunii Europene. În acest sens s-au prezentat câteva programe regionale, privind cooperarea dintre Transilvania și Friuli-Venezia Giulia la diferite nivele. Cu toate că situația economică actuală a celor două regiuni este diferită, se pare că acestea sunt strâns legate între ele de elementele comune ce aparțin rădăcinilor latine care supraviețuiesc încă. Cu ajutorul chestionarelor, Adina-Maria Cornea a reușit să demonstreze că investitorii italieni delocalizează în Transilvania din motive economice, dar și pentru că se simt aici ca acasă, date fiind obiceiurile, tradițiile și limba similare celor pe care le au ei.

Apoi, nu lipsit de importanță este faptul că cercetarea doamnei Adina-Maria Cornea a fost întreprinsă atât în România, cât și în Italia, unde a efectuat și un stagiu de doctorat. În vederea elaborării lucrării, au fost utilizate mai multe metode: 1. *metoda analizei comparative directe* a celor două regiuni (Transilvania și Friuli-Venezia Giulia) care fac parte din două state membre ale UE (România și Italia); 2. *metoda analitică*, deoarece s-au analizat evoluția istorică a celor două regiuni, structura lor administrativă și situația lor economică; 3. *metoda conceptuală*, deoarece au fost definite concepte precum „regiune”, „regiuni de dezvoltare” sau „Mitteleuropa”; 4. *metoda sociologică* (folosirea unui chestionar pentru reprezentanții firmelor italiene din Transilvania). În acest fel, s-a combinat în mod organic abordarea teoretică cu cercetarea empirică, lucrarea fiind astfel o premieră fericită în literatura de specialitate din România.

Trebuie să remarcăm și faptul că structura cărții este una judicioasă, potrivită obiectivelor fixate la începutul cercetării, fiind concepute o listă de abrevieri, o introducere, un cuprins ce conține cinci capitole, câteva concluzii, trei anexe și bibliografia utilizată. În primul capitol, autoarea concluzionează că istoria celor două regiuni prezintă foarte multe elemente similare care fac ca atât Transilvania, cât și Friuli-Venezia Giulia să fie teritorii importante nu numai pentru țările lor, dar și pentru întreaga Europă. Ambele regiuni contribuie la o Europă unită, dat fiind avantajul lor comparativ pe care l-a subliniat Adina-Maria Cornea în următoarele capitole, atunci când a vorbit

despre programele regionale și cooperarea la diferite nivele. Capitolul al doilea începe cu prezentarea profilului istoric al dezvoltării sistemului administrativ al celor două regiuni, continuându-se apoi cu structura prezentă a acestor entități. Autoarea a considerat util să insiste asupra statutului autonom al regiunii FVG, dat fiind faptul că această realitate nu se regăsește în România. Astfel, se arată argumentat că istoria a jucat un rol foarte important în definirea structurii administrative a ambelor regiuni. Văzând toate aceste caracteristici administrative comune ale Transilvaniei și ale regiunii FVG, Adina-Maria Cornea reia ideea trecutului comun al celor două regiuni și al celor două țări și al rădăcinii latine.

Dat fiind interesul pentru problema regiunilor și a cooperării regionale, autoarea a considerat necesar să introducă în capitolul al treilea al cărții o trecere completă în revistă a politicii regionale a UE. Dimensiunea comunitară a politicii regionale are impact direct atât în România, cât și în Italia. Regiunile au evoluat în mod diferit și în ritmuri diferite în întreaga lume. Cu toate acestea, arată argumentat autoarea, regiunile sunt valorile comune ale Europei unite. Echilibrul și coeziunea regională sunt unele din principiile de bază ale Uniunii Europene. Aceste valori europene importante trebuie exploatate în folosul Statelor Unite ale Europei și în beneficiul cetățenilor acestora. Există diferite programe de cooperare în desfășurare între cele două regiuni la diferite nivele, dintre care câteva au fost prezentate în acest capitol. O cooperare regională întărită va contribui la dezvoltarea economică, socială și culturală a statelor membre ale UE și a țărilor candidate. Victoria regionalizării a însemnat desăvârșirea democrației în țările europene dezvoltate și un număr mai mare de șanse în zonele periferice.

Capitolul al patrulea tratează fenomenul delocalizării și relațiile economice dintre România și Italia. În acest capitol s-a încercat să se dea o definiție a delocalizării și sunt analizate motivele acesteia. Continuă apoi cu cazul particular al companiilor italiene care au delocalizat în Transilvania, prezentându-se punctele lor forte și slabe, locurile unde și-au mutat afacerea și instalațiile, precum și evoluția acestui fenomen în România după revoluția de la 1989. Pe lângă acest fenomen al delocalizării italiene în România, există un alt proces care se petrece în sens invers: migrația românilor în Italia pentru muncă. Practic vorbind, este o mișcare circulară bazată pe motive de natură economică, dar și pe un fundament cultural comun, tradiții și mentalități latine și limbile romanice vorbite. Capitolul al cincilea este dedicat culegerii de date despre companiile italiene care delocalizează în Transilvania. Pornind de la definirea anchetei sociologice și a sondajului, se continuă cu aspecte generale ale realizării unui chestionar, prezentându-se apoi un studiu de caz asupra companiilor italiene care delocalizează în Transilvania. În acest capitol au fost folosite atât surse scrise, cât și date colectate din chestionarele administrate investitorilor italieni în Transilvania. Aceste chestionare conțin atât întrebări închise, cât și întrebări deschise, ceea ce a apropiat cercetarea de o mai mare credibilitate. Astfel, s-a lucrat atât cu metode cantitative, cât și cu metode calitative în vederea studierii fenomenului delocalizării.

Concluziile cercetării rezumă ipotezele formulate în introducere și dezvoltate în conținutul cărții. Istoria și organizarea administrativă a Transilvaniei și a FVG prezintă atât asemănări, cât și deosebiri. Analiza comparativă a arătat un număr surprinzător de mare de asemănări. Totuși, cea mai importantă concluzie a cercetării a fost faptul că, pe lângă aspectele economice, există și legături culturale între cele două regiuni și populațiile acestora. Pe de altă parte, investitorii italieni delocalizează în Transilvania din motive financiare, dar și pentru că aici se simt la fel de bine ca acasă. În răspunsurile lor s-au regăsit mâncarea, limba, mentalitatea și cultura românească. Pe de altă parte, românii care își părăsesc țara pentru a munci în Italia se simt la fel acolo.

Așa cum arată Adina-Maria Cornea, Transilvania și Friuli-Venezia Giulia fac parte din două țări a căror moștenire istorică comună se poate vedea și astăzi. Într-adevăr, Europa își construiește identitatea de la nivel regional. Ideea „unității în diversitate” este astfel confirmată. Uniunea Europeană nu este un grup de state cu pretenții suverane. Europa se dezvoltă mai bine prin cultivarea brandurilor și tradițiilor locale și regionale. În acest fel, ipotezele Adinei-Maria Cornea s-au dovedit adevărate și bine fundamentate, reliefând importanța Transilvaniei și a regiunii Friuli-Venezia Giulia în contextul local, regional, european și internațional. Așa cum s-a demonstrat pe parcursul lucrării, tradițiile și brandurile *locale* continuă să fie cultivate astăzi, conservând specificul statelor și

al popoarelor respective. Cercetarea a arătat faptul că Transilvania și Friuli-Venezia Giulia sunt într-adevăr importante în acest sens. Aici, istoria, structurile administrative și problemele economice contribuie sensibil la dezvoltarea locală. Actorii locali din aceste regiuni sunt interesați de perspectiva unei competitivități crescute la nivel național și european.

Cercetarea doamnei Adina-Maria Cornea a arătat fără tăgadă că Transilvania și Friuli-Venezia Giulia sunt într-adevăr pioni europeni importanți. Ele sunt dovada faptului că harta Europei conține de asemenea actori regionali și locali importanți, a căror voce se face auzită în diferitele programe de cooperare. Transilvania și Friuli-Venezia Giulia nu dețin doar strategiile, ci și mijloacele de a deveni competitive la nivel național și european, contribuind în acest fel la reducerea diferențelor de dezvoltare dintre regiuni și la realizarea coeziunii economice și sociale.

Ionuț Paul Bolovan

Marc BLOCH, *Pledoarie pentru istorie, în românește de George Cipăianu.* Cluj-Napoca, Edit. Tribuna, 2007, 232 p.

De curând a apărut în librăriile clujene o lucrare cochetă, cu coperte trainice, care-și propune să „zăvorească” pentru durată paginile de un alb aparte. Într-un cuvânt, un adevărat bibelou și se va vedea că prin conținut și mesaj volumul se constituie într-o bijuterie ideatică și stilistică.

Autorul lucrării este renumitul istoric francez Marc Bloch, iar titlul sună astfel: *Pledoarie pentru istorie*. Simplu ca o rază de soare, limpede ca un izvorăș de munte, percutant ca un stilet, incitant ca o enigmă nedeslușită și modern ca un avion invizibil. Este în fapt o invitație la un dialog despre oameni și societăți umane, despre destine și mentalități, despre tehnici și metode de investigație, despre scrierea istoriei, văzută ca o componentă a marii încrengături umaniste.

Înainte de a-i face o prezentare, să vedem cine a fost Marc Bloch? El s-a născut la Lyon în anul 1886 și a murit lângă Lyon, în Les Roussilles, la 16 iunie 1944.

A fost conferențiar de istorie medie la Strasbourg, apoi profesor de istorie economică la Sorbona. A luptat în Rezistență. A fost prins, torturat și împușcat de trupele germane.

Principalele sale lucrări sunt următoarele: *Rois et serfs, un chapitre d'histoire capétienne*, 1920, *Les rois thaumaturges*, 1924, *Les caractères originaux de l'histoire rurale française*, 1931, *La société féodale*, vol. I-II, 1939-1940. După moarte i-au mai apărut două lucrări: *L'étrange défaite*, 1946, și *Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*, 1949 (Pentru aceste informații vezi Lucian Boia, *Mari istorici ai lumii*, București, 1978, pag. 40).

Conținutul volumului este unul aparte și, poate, singular. Se deschide cu o notă din partea traducătorului, se continuă cu opinii ale lui Georges Duby despre Marc Bloch, urmate de o „dedicație” din partea acestuia pentru Lucien Febvre. De aici traseul devine clasic: introducerea, textul propriu-zis și anexele. Constatăm a fi un tot unitar, armonios, încins cu un fir al logicii, al simțirii și al firescului.

Spicuiem câte ceva din fiecare. Traducătorul este profesorul universitar doctor în istorie George Cipăianu. Erudit, poliglot, altruist, a dedicat mult timp transpunerii în limba română a cărții lui Marc Bloch. Să-l urmărim în gândurile sale: „M-am apropiat deci de maestrul atâtor generații, cu devotament și încântare, luptându-mă cu fășnirile scânteietoare ale spiritului său tăios, pătrunzător, suplu și plin de complexitate, ce și-a găsit haina pe măsură într-o scriitură fără seamăn, dar Doamne cât de greu de tălmăcit!” (p. 5)

G. Duby prezintă etapele vieții și activității lui Marc Bloch insistând asupra preocupărilor lui de istorie socială și economică, relevând și rolul important al mentalităților în derularea evenimentelor și a fenomenelor.

La 10 mai 1941 Marc Bloch i-a scris câteva rânduri prietenului și colaboratorului său Lucien Febvre. Erau gânduri de îmbărbătare, de mobilizare:” Multă vreme am luptat împreună pentru o

istorie mai cuprinzătoare și mai umană. Îndatorirea noastră comună înfruntă în momentul în care scriu, multe primejdii. Nu din vina noastră. Noi suntem învinșii de moment ai unui destin nedrept. Va veni timpul sunt sigur, când colaborarea noastră va redeveni cu adevărat publică precum în trecut și tot ca înainte, liberă” (p. 23). Din păcate „sub bătaia puștilor unor brute fără Dumnezeu și omenie”- am preluat din nota traducătorului (p. 6)- M. Bloch a trecut în neființă.

Textul lui Marc Bloch este structurat în cinci capitole:

Capitolul I – *Istoria, oamenii și timpul*, Capitolul II – *Observația istorică*, Capitolul III – *Critica*, Capitolul IV – *Analiza istorică*, Capitolul V- fără titlu. Dintre subcapitolele cărții, care se constituie în temele fundamentale abordate de Marc Bloch, enumerăm câteva: opțiunea istoricului, istoria și oamenii, timpul istoric, a înțelege prezentul prin trecut, a înțelege trecutul prin prezent, caracteristici generale ale observației istorice, mărturiile, schița a unei istorii a metodei critice, pe urmele minciunii, să judeci sau să înțelegi?

Pledoaria lui Marc Bloch este dedicată unui domeniu iubit, cultivat cu un remarcabil simț al responsabilității. De pe poziția înaltă pe care a dobândit-o a vrut să împărtășească și altora frământările, căutările și reușitele sale, pentru ca astfel produsele istorice să fie mai autentice, mai viguroase și implicit mai credibile.

Marc Bloch considera istoria o știință „a oamenilor în timp”, și nu „istoria trecutului” (p. 43, 45). O viziune mult mai largă. De aceea el viza o istorie totală. Aflată în fața unui asemenea obiectiv, istoria singură s-ar găsi neputincioasă. De aceea el recomandă să se facă apel la geografie, sociologie, antropologie, psihologie, statistică, filosofie și literatură.

Adunarea unor informații cât mai variate și mai numeroase este o necesitate pentru un istoric care se respectă. Dar, afirmă Marc Bloch, ele „nu vorbesc dacă nu știi să le întrebi” (p. 85). Ele trebuie supuse unui foc concentrat de interogații bine gândite.

Marc Bloch îi sfătuiește pe istorici să nu se transforme în judecători. „Or, multă vreme - scrie el - istoricul a trecut drept un soi de judecător al infernului, având îndatorirea de a distribui eroilor morții elogiul sau blamul” (p. 160).

Explicația detașată trebuie să domine caracterizările ce se fac.

Exemplificările din acest veritabil manual ar putea continua. Noi ne oprim însă, nu înainte de a sublinia că lucrarea nu-și propune să fie o carte a adevărului tabu. Totul este deschis, permisibil comentariilor și interpretărilor.

Versiunea românească a volumului lui Marc Bloch este o reușită deplină, datorită profesorului George Cipăianu.

Fraza aleasă, plină de plasticitate și finețe, îl va ajuta pe cititorul profesionist sau amator să-l înțeleagă pe Marc Bloch.

Gheorghe Iancu

Dumitru ISAC, Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei antice și medievale – I - Filosofia în Orientul Antic (Egipt, Mesopotamia, China), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006, 139 p.; Dumitru ISAC Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei antice și medievale – II - Filosofia în Dacia, Grecia și Roma, Orientul și Occidentul medieval, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2008, 177 p.; Dumitru ISAC, Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei moderne, Edit. Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, 161 p.

În „Anuarul Institutului de Istorie” din Cluj-Napoca pe anul 2006, am prezentat cartea lui Dumitru Isac, *Introducere în istoria filosofiei eline*, editată de fiul său Ionuț Isac în 2005. De atunci, acesta a continuat tipărirea manuscriselor profesorului Dumitru Isac, prin editarea volumelor pe care le semnalăm în rândurile de față.

După cum sugerează titlurile culegerilor, este vorba despre studii, prelegeri și cursuri ale profesorului universitar clujean Dumitru Isac, acoperind istoria filosofiei din antichitate până în epoca modernă. Textele sunt îngrijite și editate postum de Ionuț Isac.

În volumul din 2006, *Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei antice și medievale – I - Filosofia în Orientul Antic (Egipt, Mesopotamia, China)*, Dumitru Isac se apleacă asupra gândirii pre-filosofice din Egiptul antic și din Mesopotamia, apoi asupra gândirii filosofice din China antică și din India.

Volumul tipărit în 2008, *Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei antice și medievale – II – Filosofia în Dacia, Grecia și Roma, Orientul și Occidentul medieval*, aduce o continuare cronologică a volumului anterior. Analizând *Viața spirituală și pre-filosofia la daci*, precum și *Axa culturală traco-elină*, Dumitru Isac vedește originalitate și îndrăzneală, atunci când include elementele gândirii pre-filosofice a dacilor și tracilor într-un curs general de istoria filosofiei, chiar dacă demersul logic și critic al autorului, bazat pe dovezi istorice și pe interpretările lui Hadrian Daicoviciu, nu poate descinde din texte de epocă, așa cum este cazul filosofiei eline. Sunt tratate, apoi, în două studii *Ideile estetice ale lui Platon* și *Sistematica tripartită a filosofiei platoniciene*, care și-ar putea găsi locul foarte bine în cuprinsul volumului din 2005, dedicat exclusiv filosofiei grecilor antici. Ductul epic urmează prin prezentarea filosofiei eleniste, reprezentată prin curentele materialismului filosofic (Epicur din Samos, Zenon din Citium), scepticismului, eclecticismului, neoplatonismului (Philon din Alexandria, Plutarh din Cheronea, Plotin). Este abordată filosofia din Roma antică, accentul căzând pe figura lui Lucrețiu. Filosofia Evului Mediu european, delimitată în linii mari de secolele IX-XIV, este abordată în subcapitole dedicate filosofiei patristice, filosofiei scolastice, gândirii arabe medievale, gândirii scolastice occidentale, realismului și nominalismului, lui Pierre Abélard, *progreselor gândirii libere* și scolasticii peripatetice din secolul al XIII-lea. Un foarte scurt capitol, referitor la *Gândirea medievală din Orientul european* face, din nou, o deschidere originală pe un teren puțin bătătorit. Poate dacă concepția lui Dumitru Isac, exprimată prin cuvintele: „Cu toți împărații și patriarhii lui, Bizanțul n-a creat nimic de seamă în filosofie sau știință. Cauza acestei sterilități și degradări nu e alta decât tirania constantinopolitană a teologiei asupra gândirii” (p. 173), ar fi fost mai puțin radicală, dacă Dumitru Isac ar fi acordat patristicii bizantine drept de cetate egal scolasticii occidentale, așa cum prima merită din plin, cu certitudine ne-am fi delectat cu medalioane dedicate Sfântul Vasile cel Mare, lui Grigorie din Nazianz, Sfântul Ioan Gură de Aur și lui Grigorie din Nisa. Mai mult decât atât, în condițiile în care spiritualitatea ortodoxă din Răsăritul european hrănește până în zilele noastre curente filosofice occidentale nematerialiste și neateiste, relevarea însemnătății filosofice a sfinților părinți greci, ruși ori din țările române, trăitori din epoca medievală până în zilele noastre, rămâne un deziderat prețios pentru o istorie generală a filosofiei.

Studii, prelegeri și note de curs de istoria filosofiei moderne, ieșite de sub tipar în 2007, continuă demersul sintetic prin următoarele capitole: *Progresul idealismului de la Descartes la Hume, Hartley și Priestley, Filosofia teoretică și practică la Kant, Existență și cunoaștere la Kant, Etica la Kant, Kant și realismul critic, Receptarea criticismului. Idealismul german post-kantian, Prezența kantiană în filosofia românească, Conceptul de filosofie la Bergson*. Apetența manifestată față de Kant este explicată de Ionuț Isac, în studiul introductiv la volumul în urmă menționat, *Dumitru Isac și paradigma modern-kantiană a filosofării*. Ionuț Isac arată: *Nucleul ideatic kantian a avut o importanță excepțională în formarea și perfecționarea personalității filosofice și culturale a lui Dumitru Isac*, acesta supunând toate lucrările și articolele sale „ascuțitului spiritului critic kantian care a revoluționat filosofia universală, pornind din ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea, prin geniala *Critică a rațiunii pure*” (p. 5).

Avem de-a face, așadar, cu un efort de sintetizare a istoriei filosofiei, de la începuturi până în pragul secolului al XX-lea. Notele și cursurile disparate ale profesorului Dumitru Isac, apărute recent în volume tematice, ar putea fi cuprinse în viitor într-un unic volum, ce ar oferi un curs extrem de util, de atractiv, precum și un tablou complet al gândirii filosofice universale, într-o manieră de abordare accesibilă și plăcută.

Ela Cosma